

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Židé v papežských dokumentech 12. – 14. století

The Jews in the Popes Documents of 12. - 14. century

Diplomová práce

Vedoucí práce:

Autor:

PhDr. Lena Arava-Novotná, Th.D.

Bc. Terezie Stehlíková

Praha 2016

Poděkování

Ráda bych touto cestou vyjádřila poděkování PhDr. Leně Aravě-Novotné, Th.D. za odborné vedení, trpělivost a ochotu, kterou mi v průběhu zpracování věnovala při vedení mé diplomové práce. Dále bych také chtěla poděkovat všem, kdo mě v mém studiu podporovali.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci s názvem „Židé v papežských dokumentech 12. – 14. století“ napsala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů a literatury.

V Praze dne

Bc. Terezie Stehlíková

Anotace

Tato diplomová práce „Židé v papežských dokumentech 12.– 14. století“ se zabývá přístupy papežů vůči židům, kteří žili v křesťanské společnosti. Cílem práce je nejen připomenout papeže a jejich buly, které se nějakým způsobem dotýkaly židů, ale také jmenovat církevní koncily a poukázat na jejich dopad na židovské obyvatelstvo. Součástí práce je také malé nastínění dějinných událostí, na které měly papežské buly svůj vliv.

Annotation

This thesis „The Jews in the Popes Documents of 12. - 14. century“ deals with the attitudes of popes to the Jews who lived in a Christian society. The purpose of this thesis is remind the Popes and their Bulls, that somehow deal with the Jews, but also appoint Church Council and to show their impact on the Jewish population. The work also includes a small outline of historical events, which were papal bulls influence.

Klíčová slova

- bula
- papeži
- Sicut Judeis
- židé

Key word

- bull
- Jews
- popes
- Sicut Judaeis

Obsah

Úvod.....	6
1. Význam dokumentu <i>Sicut Judeis</i> a dokumenty II. a III. Lateránského koncilu – 12. století.....	9
1.1. Změny v církvi na počátku 11. století.....	9
1.2. <i>Sicut Judeis</i> (1120).....	12
1.3. II. Lateránský koncil (1139).....	16
1.4. III. Lateránský koncil (1179)	17
1.5. <i>Post miserabile</i> (1210).....	20
2. IV. Lateránský koncil a důležité pontifikáty 13. století	22
2.1. Inocenc III. (1198 – 1216)	22
2.2. IV. Lateránský koncil (1215)	27
2.3. Honorius III. (1216 – 1227)	30
2.4. Řehoř IX. (1227 – 1241)	34
2.5. Talmud jako problém	42
2.6. Inocenc IV. (1243 – 1254)	42
2.7. Klement IV. (1265 – 1268)	48
2.8. Řehoř X. (1271 – 1276)	50
2.9. Mikuláš III. (1277 – 1280) a Mikuláš IV. (1288 – 1292)	51
3. Propojení morové epidemie 14. století s protižidovskými represemi	53
3.1. Jan XXII. (1316 – 1334)	54
3.2. Klement VI. (1342 – 1352)	57
3.3. Urban V. (1362 – 1370)	61
Závěr	63
Seznam použité literatury	66
Přílohy.....	71
Summary.....	86

Úvod

„Jestliže však některé větve byly vylomeny a ty, planá oliva, jsi byl naroubován na jejich místo a bereš sílu z kořene ušlechtilé olivy, nevynášeš se nad ty větve! Začneš-li se vynášet, vzpomeň si, že ty neneseš kořen, nýbrž kořen nese tebe!“¹

Svatý Pavel v jedenácté kapitole listu Římanům nazval židovství „*kořenem ušlechtilé olivy*“. Uvedl metaforu olivy, v níž poukázal křesťanům na jejich židovské kořeny. S mimořádným důrazem psal tehdejší křesťanům, ale i my v dnešní době musíme pochopit podstatu tohoto úryvku, obzvláště po všech projevech antisemitismu v historii lidstva. Pavel zdůrazňoval, že židovský národ zůstává zvláštním lidem Božím. Katolická církev se k poselství apoštola Pavla v listu Římanům přihlásila až v roce 1965 v dokumentu *Nostra aetate*.

Křesťané sdílí mnoho posvátných textů s židy a uctívají stejné proroky a patriarchy, avšak papežské postoje vůči židům se lišily v rozdílu mezi předkřesťanskými a pokřesťanskými židy. Svátý Augustin z Hippo (354 – 430) vyslovil své přesvědčení, že židé v časech před Kristem vyznávali jediného pravého Boha a byli mu věrní, ti židé od dob Krista, kteří odmítli uvěřit, že Ježíš je Mesiáš, byli vnímáni jako ti, kdo jsou slepí k pravdě a nedokázali si vysvětlit prorocké poselství správně. Augustin jde ve stopách apoštola Pavla v *Tractatus Adversus Judeos*: „*Bůh je milosrdný, selhání židů ho velmi rozhněvalo, proto je zbavil úlohy, kterou hráli v dějinách smlouvy, a tvrdě je potrestal. Milosrdný Bůh však vždy nabízí lásku a naději i těm, které přísně trestá. Křesťanská společnost musí židy ve svém středu chránit, neboť až se naplní čas, oni se s pokáním vrátí a získají si znovu Boží lásku a milost.*“² Židé podle něj vydali Ježíše na smrt, jeho postoje se však měnily – nenáviděl židy, ale byly doby, kdy hlásal větší míru

¹ List Římanům 11, 17 – 18.

² CHAZAN, Robert. *Židé středověkého západního křesťanského světa: (1000-1500)*. Vyd. 1. Praha: Argo, 2009, 308 s. Každodenní život, str. 49.

tolerance a zkoumal Starý zákon, nebyl natolik radikální jako jeho stoupenci, snažil se o zdrženlivost a lidskost v otázce židů, ale přesto Augustin hlásal nutnost židy ochraňovat za předpokladu, že neškodí a žijí mírumilovně v křesťanském světě. Tvrdil, že židé přežili, aby vydávali světu živoucí svědectví o důsledcích božího hněvu za to, že odmítli Krista.³

Později u Alexandra z Hales (1185 – 1245) v díle *Summa theologica* jsou augustiniánské názory přehodnoceny. „*Své pojednání o židech a judaismu staví na diskuzi o hříších proti Bohu, zejména o hříchu zneuctívajícímu Boží všemohoucnost, a dochází k závěru, že by křesťané neměli alespoň ze tří důvodů židy snášet a tolerovat: 1. Židé se rouhají, mstí se katolické víře a poškozují svátosti, tudíž by měli být vydáni smrti, 2. Bludům a nenávisti je vylučuje jejich kniha – Talmud- jež by měla být stejně jako Židé rozprášena, 3. Křesťané pronásledují pohany, kteří pohrdají Vykupitelem, ale měli by stejně potírat i židy, kteří se tohoto pohrdání rovněž dopouštějí.*“⁴ Alexandrův názor byl zcela opačný od augustiniánského. Co se týče těchto nově šířených argumentů proti židům, vstupovaly postupem času do podvědomí lidu a argumenty, které předložil Augustin, už neplatily, a to všechno mělo vliv na církevní politiku vůči židům.

V této práci se autorka pokusila zachytit vztahy mezi křesťany a židy ve 12. až 14. století, které byly ovlivněny papežskými bulami a jinými církevními dokumenty. Hlavní výchozí literaturou se pro tuto práci staly papežské dokumenty vydané od roku 1120 až po rok 1365. Vzhledem ke skutečnosti, že se tyto papežské buly nenachází v žádném českém překladu, pracovala autorka výhradně se zahraniční literaturou. V případě anglické literatury to bylo konkrétně dílo „*The church and the Jews in the XIIIth century*“ od Solomona Grayzela. Některé papežské buly byly dostupné pouze v latinském originále, a tak si autorka musela nechat zaslat knihu z Berlína, kde se tyto buly nachází. Jedná se o knihu „*The Apostolic See and the Jews: Documents: 492 – 1404*“ jejímž autorem je Shlomo Simonsohn. Z české literatury například zmíníme knihu vydanou

³ FRY, Helen P. (ed.). *Čítanka židovsko-křesťanského dialogu*. Praha: Kalich, 2003. Str. 25 – 26.

⁴ ARAVA-NOVOTNÁ, Lena, *Příspěvek ke genezi protizidovských mýtů a stereotypů ve středověkém křesťanském myšlení*, Plzeň, Praha, str. 8.

Robertem Chazanem „*Židé středověkého západního křesťanského světa: (1000-1500)*“.
Sehnání papežských dokumentů byla velmi náročná situace, autorce nebylo poraděno ani na katolické fakultě, a tak se musela spolehnout čistě na vedoucí své práce, která jí směřovala určitým směrem a také na vlastní schopnosti.

Práce je rozdělena do tří hlavních kapitol, každá z kapitol se věnuje samostatně jednomu století, kde jsou jednotlivě jmenováni papežové, církevní koncily a jejich dokumenty ve vztahu k židům. Někteří papežové se během svého pontifikátu nevěnovali židům, a tak se v této práci nachází místa, kdy jsou krátké časové úseky, dva roky, nebo deset let přeskočeny a je navázáno na papeže, který se k židům prostřednictvím dokumentů vyjadřoval.

Co se týká dokumentů a jejich originálního textu, například u prvního dokumentu *Sicut Judeis*, nechala autorka v poznámce pod čarou jeho latinskou podobu, protože to byl důležitý dokument, který používala, dalších 5. století od jeho vydání, větší část papežů. Ostatní papežské buly mají svoji původní podobu přiloženou v příloze.

1. Význam dokumentu *Sicut Judeis* a dokumenty

II. a III. Lateránského koncilu – 12. století

Vztah papežů k židům ve středověku, který se vyvíjel pod vlivem patristických spisovatelů, římského práva a samozřejmě předchozích církevních nařízení, byl poznamenán zpočátku tolerancí, která byla poté omezována a následně se změnila ve vyhánění od 13. století. Kenneth Stow stručně vystihuje podstatu papežského postoje vůči židům ve 12. století, který byl zaměřen na: *„finding a balance between the two competing tendencies of toleration . . . [and] to repress or even eliminate the Jews from Christian society. It was, rather, in arriving at a formula justifying the retention of Jews within Christian society while simultaneously exploiting the Jewish presence to advance Christian teachings and interests.“*⁵

1.1. Změny v církvi na počátku 11. století

Antijudaismus přetrvává v mnoha podobách již více než dva tisíce let. V prvním tisíciletí našeho letopočtu byli židé křesťany obviněni z vraždy Ježíše Krista a z pronásledování jeho následovníků, díky čemuž se stali novým terčem nenávisti, ale právě doba od konce 11. století je výrazně charakterizována formováním nepřátelství vůči židům, které mělo základy už v dřívějších dobách. Nenávist však neměla tak radikální rozměry až od 11. století, kdy se situace začala zhoršovat. Přispělo k tomu hned několik

⁵ STOW, Kenneth. *The '1007 Anonymous' and Papal Sovereignty: Jewish Perceptions of the Papacy and Papal Policy in the High Middle Ages*. Cincinnati: Hebrew Union College, 1984, str. 12 („Najít rovnováhu mezi dvěma soupeřícími tendencemi tolerance...a potlačit nebo dokonce odstranit Židy z křesťanské společnosti. Spočívalo to spíše v nalezení vzorce, který by ospravedlnil ponechání Židů uvnitř křesťanské společnosti, avšak zároveň využíval židovské přítomnosti k prosazování křesťanského učení a zájmů.“)

faktorů, změny ekonomické (rozvoj měst, rozvoj obchodu a řemesel), teologické⁶ a politické. A právě velice důležitou politickou změnou ve vztahu křesťanů a židů byl boj o investituru. Církev si upevnila svou pozici a dostala se na vrchol hierarchického řádu.

V 10. století vlastnila římskokatolická církev rozsáhlé statky téměř po celé Evropě. Chtěla proto, aby také mohla využívat svého pozemského vlastnictví. Panovníci ale považovali církevní majetek, který se rozrůstal díky jejich darům, za své léno, vybírali podíl z desátků a dosazovali na volná místa církevní představitele podle svého uvážení. a právě císař říše římské považoval za své právo rozhodovat o volbě papeže. Nejdříve byl v pol. 11. století znemožněn zásah císaře do volby papeže, směli ho volit pouze vysocí církevní hodnostáři a kardinálové. Církvi šlo o absolutní vymanění se ze světského vlivu, kněžstvo bylo uspořádáno v soustavě hodností v čele s papežem a papež sám jako hlava křesťanského světa podle zásady *Dictatus papae* (1075) mohl zasahovat nejen do práv biskupů, ale je na základě své nejvyšší duchovní moci postaven i nad krále a císaře, mohl je tedy i sesazovat, je-li to nutné z nábožensko-mravních důvodů.⁷

„*Boj propukl, když na historickou scénu vstoupili Jindřich IV. (1056 – 1106) a Řehoř VII. (1073 – 1085), exponenti dvou protichůdných názorů.*“⁸ Když se tedy roku 1073 stal Řehoř VII. papežem bez císařova souhlasu, odmítl císař Jindřich IV. vzdát se práva investitury a papeže prohlásil za sesazeného. Řehoř VII. tedy na své sesazení odpověděl exkomunikací (církevní klatbou) Jindřicha IV., vyloučil ho z řad věřících a zprostil jeho poddané přísahy věrnosti. „*Knižata dala králi ultimátum: do roka si musí od papeže vyprosit zproštění z klatby, jinak bude prohlášen za zbaveného trůnu a bude zvolen nový*

⁶ Přední místo v teologii zaujala ascendentní mediace s kristologickými prvky až od konce 11. století a zůstala hlavní linií křesťanského učení až do 2. vatikánského koncilu. Nová teologická orientace, podle které si člověk spásu musel vysloužit následováním Krista a tvrdým odříkáním za pozemského života, vytlačila doktrínu Božské „zdarma“ sestupující milosti. Tedy descendentní mediace je Božská milost, která k člověku sestupuje, oproti tomu ascendentní mediace je postavena na lidské oběti, předpokládá aktivní účast člověka na své spáse a i jeho snahu vystoupit ke spolupráci s Bohem. ARAVA-NOVOTNÁ, Lena, *Příspěvek ke genezi protižidovských mýtů a stereotypů ve středověkém křesťanském myšlení*, Plzeň, Praha, str. 4.

⁷ FRANZEN, August a FRÖHLICH Roland. *Malé dějiny církve*. 3., dopl. a rozš. vyd. V Kostelním Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, 398 s. Studium (Karmelitánské nakladatelství), sv. 1., str. 143.

⁸ Tamtéž, str. 142.

král. ⁹ Císař se vydal na pokořující pouť za papežem do Canossy, kde jako kající získal odpuštění roku 1077. Avšak po návratu císaře do Německa zahájil s papežem nový boj, který trval ještě dlouhou dobu i po smrti obou soupeřů. Teprve roku 1122 byl mezi nástupci Jindřicha IV. a Řehoře VII. uzavřen *konkordát wormský*. Podlé této smlouvy obsazovala církev církevní úřady svobodnou volbou a císař potvrzoval držení pozemského majetku. Zápas mezi světskou a církevní mocí otrásl vážností obou stran. Papežství se stalo vskutku silnou institucí, která se v západním křesťanském světě objevila. Hlavní prioritou církve bylo především vést lidi k Bohu, který ke každému člověku promlouvá skrze Bibli. Židé primárně pro papežství důležití nebyli, ale postupem času se k nim vztahovalo stále více papežských a koncilních dokumentů, které řešili přítomnost židů v křesťanské Evropě. Vzhledem k tomu, že římská kurie kladla důraz na svědomité vedení záznamů, spadala tato dokumentace k důležitým nežidovským pramenům a následně byla použita při rekonstrukci dějin středověkého židovského obyvatelstva.¹⁰

Do 12. století by se dal vztah mezi církví a židy v Evropě charakterizovat jako dynamický. Navzdory často negativnímu vnímání židů, křesťané koexistovali celé věky s židy v prostředí spolupráce, komunikace a tolerance, třebaže omezení vůči židům rostly.

Je třeba také rozlišit postoje dvou obecných skupin, které byly ve styku se židy, a to církevní autority a běžné křesťanské obyvatelstvo, protože obě tyto skupiny měly zcela odlišný přístup k židům. Po výzvě papeže Urbana II. ke křížové výpravě roku 1095 se projevila nedostatečná právní ochrana židovských obyvatel. V Porýní došlo roku 1096 k brutálnímu násilí, neboť mezi tzv. „bojovníky za víru“ se hlásili i bandité a lůza z měst a vesnic, a ti měli jako jediný cíl loupit a vraždit, aniž by brali ohled na víru či národnost. Jejich heslem bylo: „*My táhneme do dalekých zemí bojovat proti pohanům a přímo mezi*

⁹ FRANZEN, August a FRÖHLICH Roland. *Malé dějiny církve*. 3., dopl. a rozš. vyd. V Kostelním Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, 398 s. Studium (Karmelitánské nakladatelství), sv. 1., str. 143.

¹⁰ GRAYZEL, Solomon. *The church and the Jews in the XIIIth century*. Philadelphia: The Dropsie college for Hebrew and cognate learning, 1933, [online] [cit. 2016-03-20]. Dostupné z: <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=uc1.32106017471241;view=1up;seq=108>

*námi jsou nevěřící židé, kteří zabili Pána Ježíše, s těmi se musíme vypořádat nejdříve!*¹¹
Původně měla být křížová výprava vedená pro osvobození posvátných míst z rukou muslimů v zemi, kde žil Kristus. „*Je jisté, že papež svou výzvou nemířil proti Židům a nepředpokládal také, že by mohl mít nějaký dopad na vztahy vůči nim.*“¹²

1.2. Sicut Judeis (1120)

Po masakrech při první křížové výpravě, z nichž zřejmě vyplývaly pokračující hrozby násilí vůči evropským židovským obcím, i v reakci na židovské prosby o ochranu, papež Kalixt II. vydal bulu *Sicut Judeis*¹³ (také známá pod názvem *Constitutio pro Judeis*) asi kolem roku 1120, ve které vyzývá komunitu katolických křesťanů, aby chránili své židy.¹⁴ Články byly *Sicut Judeis* obsahovaly především zákazy v tehdejší době běžně páchaného násilí na židech. V prvé řadě bylo zakázáno nutit židy ke křesťanské konverzi, dále bylo zakázáno židy pod jakoukoliv záminkou zabíjet či proti nim používat sílu a samozřejmě bylo zakázáno necitlivým způsobem znesvěcovat židovské synagogy a hřbitovy. Tato bula byla potvrzena následujícími dvaceti papeži¹⁵ v průběhu příštích čtyři sta let.

Původní dokument papeže Kalixta II. již neexistuje, takže se tato práce odkazuje na jeho nejstarší dochovanou verzi v bule papeže Alexandra III., jehož pontifikát proběhl v letech 1159 a 1181.

¹¹ MAYER, Daniel. *Kapitoly z židovských dějin: od starověku do 18. stol.* Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1989., str. 185.

¹² CHAZAN, Robert. *Židé středověkého západního křesťanského světa: (1000-1500)*. Vyd. 1. Praha: Argo, 2009, 308 s. Každodenní život. str. 57.

¹³ Slova *Sicut Judaeis* byla poprvé použita Řehořem I. Velikým (590 – 604), který je zmínil v dopise adresovaném Viktorovi biskupovi Palerma. Instruoval ho, aby se spravedlivě vypořádal s židy v jeho společenství. „*Stejně jako židé by neměli mít licenci cokoli přisovat na svých synagogách nad rámec zákona, tak by neměli zaznamenat žádné porušení svých práv.*“ viz COHEN, Jeremy. *Living letters of the law: ideas of the Jew in medieval Christianity*. Berkeley, Calif.: University of California Press, 1999., str. 76.

¹⁴ COHEN, Mark R. *Under crescent and cross: the Jews in the Middle Ages*. Princeton: Princeton University Press, 1994, xxi, 280 s. Princeton paperbacks, str. 37.

¹⁵ Bula byla potvrzena mnoha papeži, včetně Alexandrem III., Celestinem III., Inocencem III., Honoriem III., Řehořem IX., a dalšími.

„(Židé) by neměli utrpět žádnou újmu, v tom co jim bylo povoleno, ale stejně tak by židům nemělo být poskytnuto oprávnění dovolit si provádět v synagogách víc, než jim povoluje zákon. My, z pokory křesťanské zbožnosti a snahy udržet se ve stopách našich předků šťastné paměti, římský papež Kalixt, Evžen, Alexander, Clement, uznáváme jejich petici a poskytujeme jim štít naší ochrany.

Vytváříme zákon, že žádný křesťan se nesmí nutit, pokud nechťejí nebo odmítají, násilím přistoupit ke křtu. Ale pokud by některý z židů chtěl spontánně a kvůli víře, přistoupit ke křtu, ať je tato jeho volba provedena od křesťanů bez pomluv. Ve skutečnosti, ti kteří přišli ke křesťanskému křtu neochotně a z donucení, pravou křesťanskou víru v sobě mít nebudou.

Také žádný křesťan by neměl předpokládat... že jim může ubližovat, násilím jim brát majetek, nebo měnit jejich dobré zvyky, které jsou zvyklí vykonávat v oblastech, v kterých žijí.

Kromě toho, při slavení jejich vlastních oslav, by je nikdo neměl v žádném případě rušit, ani by se nikdo neměl pokusit od nich požadovat nebo vydírat jejich služby, které nedluží, s výjimkou těch, které byli zvyklí provádět z dob minulých.

My prohlašujeme...že nikdo by se neměl odvážit poškodit či zmenšit židovský hřbitov, ani s cílem získat peníze tím, že by exhumoval těla poté, co byla pohřbena.

Pokud se někdo však pokusí, jít proti tomuto nařízení, které je již dávno známé...ať je potrestán mstou exkomunikace. Svůj čin napraví v případě, že vykonají ekvivalentní nápravu.“¹⁶

¹⁶ EDWARD A. SYNAN a PREFACE BY JOHN M. OESTERREICHER. *The popes and the Jews in the Middle Ages*. New York: ACLS Humanities E-Book, 2008., str. 231 – 232 přeloženo z ang. překladu („Sicut Judaeis non debet esse licentia, ultra quam permissum est lege in synagogis suis praesumere, ita in eis, quae concessa sunt, nullum debent praejudicium sustinere. Nos ergo, cum in sua magis velint duritia permanere, quam prophetarum verba arcana cognoscere atque Christianae fidei et salutis notitiam habere, quia tamen defensionem et auxilium nostrum postulant, ex Christianae pietatis mansuetudine praedecessorum nostrorum felicitis memoriae Callisti et Eugenii Romanorum pontificum vestigiis inhaerentes, ipsorum petitiones admittimus eisque protectionis nostrae clypeum indulgemus. Statuimus enim, ut nullus Christianus invitos

Tento text formuluje papežský postoj vůči židům a otevírá pohled na postavení židů v křesťanské společnosti a také jasně definuje problémy, kterým čelí společnost v té době.

Text zakazuje páchání zvěrstev proti židům, což zřejmě naznačuje, že se tyto zločiny vyskytovaly. Trestem za páchání těchto zločinů bylo tedy vyloučení z křesťanského společenství, což byl jistě závažný trest, ale tento zločin byl snadno napravitelný a to pouhou omluvou. Text zmiňuje židovské prosby o ochranu, a tak je tedy logickým vysvětlením, že *Sicut* byla vydána jako odpověď na židovské žádosti.

Dekret byl patrně nejvíce účinný při ochraně židů, kteří žili v Římě, proto římsí židé nezaznamenali násilné pogromy, tak jako je zažily jiné komunity v Evropě v období středověku. Podle historika Shlomo Simonsohna, který se věnuje převážně historii italských židů, si římsí židé udržovali zvláštní pozitivní vztah k papežství, který pomohl římské komunitě přežít celý středověk prakticky beze změn.¹⁷ Dekret neznamenal jen papežskou ochranu, ale představoval především smlouvu mezi papežem a židy. Papež je měl chránit a oni ho na oplátku měli podporovat a byli zcela podřízeni jeho vládě. 12. století se vyvíjelo a ze strany církve se zvyšovala nejen omezení, ale i kontrola nad životy

vel nolentes eos ad baptismum venire compellat, sed, si eorum quilibet ad Christianos fidei causa confugerit, postquam voluntas ejus fuerit patefacta, Christianus absque calumnia efficiatur. Veram quippe Christianitatis fidem habere non creditur, qui ad Christianorum baptismum non spontaneus, sed invitus cognoscitur pervenire. Nullus etiam Christianus eorum quemlibet sine iudicio potestatis terrenaе vulnerare vel occidere vel suas eis pecunias auferre praesumat aut bonas, quas hactenus in ea, quam prius habitabant regione habuerunt, consuetudines immutare. Praesertim in festivitatum suarum celebratione quisquam fustibus vel lapidibus eos nullatenus perturbet nec aliquis ab eis coacta servitia exigat, nisi ea, quae ipsi praefato tempore facere consueverunt. Ad haec, malorum hominum pravitati et nequitiae obviantes, decernimus, ut nemo coemeterium Judaeorum mutilare vel invidare audeat, sive obtentu pecuniae corpora humana effodere. Si quis autem, hujus decreti tenore agnito, quod absit, temere contraire praesumpserit, honoris et officii sui periculum patiatur aut excommunicationis sententia plectatur, nisi praesumptionem suam digna satisfactione correxerit.”) viz lat. Originál MANSI, Joannes Dominicus. *Sacrorum conciliorum nova, et amplissima collectio* 22, cols. 355 [online] [cit. 2016-02-20]. Dostupné z: <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k51606z/f191.image>

¹⁷ CHAMPAGNE, Marie Theresa. *The relationship between the papacy and the jews in the twelfth-century Rome: Papal attitudes toward biblical Judaism and contemporary European Jewry*, Louisiana, 2005, A Dissertation, Louisiana State University, The Department of History, str. 123, [online] [cit. 2016-02-28]. Dostupné z: http://etd.lsu.edu/docs/available/etd-04122005-110820/unrestricted/Champagne_dis.pdf

římských židů, proto byl dekret *Sicut* vydáván znovu a znovu a smlouva mezi římskými židy a papeži se tedy obnovovala souběžně s tímto dekretem.¹⁸

V preambuli v obnoveném vydání *Sicut Judeis* z roku 1199 Inocence III. napsal: „*Ačkoliv židovská zrada je v každém ohledu hodna odsouzení,*“¹⁹ tato formulace byla nezvykle tvrdá, jelikož spojovala judaismus se zradou a bula naznačovala, že tato zrada byla hodna odsouzení. „*Protože se však skrze ně projevila pravda naší víry, nemají být vážně utiskováni věřícími. Prorok totiž říká: „Jen je nepobíjej, aby můj lid nezapomněl.*“²⁰ Řečeno jasněji, *nesmíš zničit židy zcela, aby křesťané nemohli zapomenout na tvůj zákon, který Židé, ačkoli ho nechápou, ukazují ve svých knihách těm, kteří rozumějí.*“²¹ a závěrem bula dávala podmínku, že si: „*přejeme dát pod ochranu tohoto ediktu pouze ty (židy), kteří se neopovažují snovat úklady proti křesťanské víře.*“²² Inocencova politika byla dosti rozporuplná. Na jedné straně prosazoval, že židé nemají být krutě utlačováni, ale na druhé straně podporoval intenzivní tvrdé zákonodárství proti židům.²³

¹⁸CHAMPAGNE, Marie Theresa. *The relationship between the papacy and the jews in the twelfth-century Rome: Papal attitudes toward biblical Judaism and contemporary European Jewry*, Louisiana, 2005, A Dissertation, Louisiana State University, The Department of History, str. 123, [online] [cit. 2016-02-28]. Dostupné z: http://etd.lsu.edu/docs/available/etd-04122005-110820/unrestricted/Champagne_dis.pdf

¹⁹ GRAYZEL, Solomon. *The church and the Jews in the XIIIth century*. Philadelphia: The Dropsie college for Hebrew and cognate learning, 1933, str. 93 – 34, [online] [cit. 2016-03-03]. Dostupné z: <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=uc1.32106017471241;view=1up;seq=108>

²⁰ Žalm 59,12.

²¹ GRAYZEL, Solomon. *The church and the Jews in the XIIIth century*. Philadelphia: The Dropsie college for Hebrew and cognate learning, 1933, str. 93 – 34, [online] [cit. 2016-03-03]. Dostupné z: <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=uc1.32106017471241;view=1up;seq=108>

²² Tamtéž, str. 95.

²³ TRACHTENBERG, Joshua. *The devil and the Jews: the medieval conception of the Jew and its relation to modern antisemitism*. 2nd pbk. ed. Philadelphia: Jewish Publication Society of America, 1943, str. 166.

1.3. II. Lateránský koncil (1139)

II. Lateránský koncil byl 10. ekumenický koncil v řadě od počátků církve. Svolal ho papež Inocenc II. roku 1139. Tento koncil vydal 30 kánonů: třináctý kánon pak explicitně zakázal lichvu. Podobná nařízení se vyskytují v různých dokumentech již na předešlých synodách, ale jejich skutečné potvrzení a schválení přináší až II. Lateránský koncil.

„V zásadě se lichvou myslí jakákoliv půjčka na úrok. To zakazuje už Starý zákon, respektive zákon Mojžíšův, ale židé si jeho platnost vztahovali jen mezi sebou navzájem, nikoliv vzhledem k jinak věřícím, proto právě oni nejvíce půjčovali křesťanům na úrok.“²⁴ Proto na ně křesťané útočili, jelikož židé získávali ohromné bohatství. 13 kánon začíná slovy *„zavrženíhodný božským i lidským zákonům, zavrženým skrze Písmo ve Starém i Novém zákoně“²⁵* Poukazuje tím na Bibli, která je patřičnou autoritou, jelikož se v ní daný příkaz přímo nalézá. Varuje před divokou chamtivostí lichvářů všechny, a to od arcibiskupů až po řeholní řády, upozorňuje na půjčování a to pouze s *„nejvyšší opatrností“*. Židé nejsou v tomto kánonu výslovně jmenováni, ale bylo zřejmé, že se týká právě jich.

Lichva byla církví nemilosrdně potírána v křesťanské společnosti a křesťané byli přísně trestáni za její vykonávání. Nasměrování nenávisti proti židům nastalo ve chvíli, kdy většinou hospodářskou společností byli židé vyjmuti z jakéhokoliv vykonávání běžných řemesel a zůstala jim pouze oblast finančnictví.

II. Lateránský koncil se také významným způsobem podepisuje na vztyčení pomyslné zdi v soužití mezi křesťanskou a židovskou komunitou, jelikož na rozdíl od předchozích koncilů velmi necitlivě a přesto rozhodně zpřísňuje tresty, které budou dopadat na obyčejné lidi, pokud budou dále pokračovat v běžné, občanské spolupráci se židy.

²⁴ KAŠKA, Pavel, *První, Druhý a Třetí lateránský koncil*, Praha, 2011, Bakalářská práce, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, Ústav světových dějin, str. 43.

²⁵ *Conciliorum oecumenicorum generaliumque decreta. II, The general councils of Latin Christendom. Editio critica.* Turnhout: Brepols, 2013. 2 sv. (xii, 1518 s.). Corpus christianorum, str. 109 (*„Porro detestabilem et probrosam divines et humanis legibus, per Scripturam in veteri et novo Testamento abdicatam“*).

Půjčování peněz od židovských lichvářů je potrestáno zvláště krutě. Křesťan by byl pohřben mimo posvěcenou půdu křesťanského hřbitova.²⁶ V praxi to znamenalo, že by jeho ostatky byly uloženy za hřbitovní zeď mezi sebevrahy a bezvěrce, kteří nemají nárok na milosrdenství Boží, a budou navěky zatraceni. Tímto podmíněným zastrašováním byla na lidech vynucována autorita a poslušnost ke koncilním dokumentům.²⁷

1.4. III. Lateránský koncil (1179)

Nejen kvůli zvyšujícímu se počtu židů, ale i kvůli jejich odlišnému a specifickému způsobu života v křesťanské Evropě, začala mít církve obavy z židovského negativního působení na křesťanské obyvatelstvo, a to sebou přineslo i řadu nových přísnějších omezení. III. Lateránský koncil svolal papež Alexandr III. roku 1179. Byl 11. ekumenickým koncilem a kladl si za cíl navázat na koncily prvního tisíciletí. Měl tři zasedání, všechny se konaly v březnu v roce 1179 a papež uvedl ve svolávacím listu: koncil „*podle způsobu svatých Otců*“ má potvrdit mír a má poskytnout sílu papežskému postavení. Papežovým vřelým přáním bylo shromáždit kolem sebe „*celý, alespoň duchovní katolický svět*“²⁸. Výsledkem koncilu bylo 27 kánonů, které se dochovaly, na rozdíl od jednání, o nichž není známo nic určitého.

Dva kánony 25 a 26 se týkají židů a muslimů. Kánon 25 se týká lichvy a zakazuje úroky. Židé v tomto kánonu nejsou přímo jmenováni. Avšak v obecném podvědomí bylo zcela srozumitelné, že tento kánon je namířen proti nim.

²⁶ *Conciliorum oecumenicorum generaliumque decreta. II, The general councils of Latin Christendom*. Editio critica. Turnhout: Brepols, 2013. 2 sv. (xii, 1518 s.). Corpus christianorum, str. 109 („*Christiana sepultura priventur*“).

²⁷ KAŠKA, Pavel, *První, Druhý a Třetí lateránský koncil*, Praha, 2011, Bakalářská práce, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, Ústav světových dějin, str. 45.

²⁸ JEDIN, Hubert. *Malé dějiny koncilů*. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1990, str. 35.

„Téměř všude se trestný čin lichvy stal tak pevně zakořeněný, mnozí hříšníci se už nevěnují žádným jiným obchodům, kromě lichvy. Provozují lichvu, jako kdyby byla povolená a tito provinilci, budou odsouzeni, vzhledem k tomu, že vůbec nevěnují pozornost na kteroukoliv ze stránek obou Zákonů (Starého i Nového zákona). Proto prohlašujeme, že notoricky známí lichváři by neměli být přijati do společenství oltáře nebo přijímat křesťanský pohřeb, pokud zemřou v tomto hříchu. Ten, kdo je přijímá a dává jim křesťanský pohřeb, by měl být nucen vrátit to, co obdržel a měla by být pozastavena jeho funkce, dokud neprovede zadostiučinění podle úsudku vlastního biskupa.“²⁹

Tady se poukazuje na to, že židé nezachovávali Mojžíšův zákon³⁰, pokud půjčovali na úrok, a právě křesťané se tohoto měli vyvarovat a na úrok si peníze nepůjčovat. Tento kánon navazoval a upřesňoval kánon 13 II. Lateránského koncilu. Za lichvu bylo tedy považováno půjčování peněz s jakkoliv vysokým úrokem.

Kánon 26 je věnován židům i muslimům a jejich vztahu s křesťany.

„Židům a Saracénům nebude dovoleno mít ve svých domech křesťanské služebnictvo za účelem opatrování dětí, vykonávání domácích potřeb či z jiných důvodů. Ti, kdo se opovíží žít v domovech židů nebo Saracénů, budou exkomunikováni. Prohlašujeme, že zákony křesťanů mají být přijaty proti židům v každém případě, protože židé používají svůj vlastní zákon proti křesťanům. Na ty, kteří dávají židům přednost před křesťany, musí být

²⁹ *Conciliorum oecumenicorum generaliumque decreta. II, The general councils of Latin Christendom. Edotio critica. Turnhout: Brepols, 2013. 2 sv. (xii, 1518 s.). Corpus christianorum, str. 144 – 145 („Quia in omnibus fere locis ita crimen usurarum invaluit, multi aliis negotiis praetermissis quasi licite usuras exerceant, et quasiliter utriusque testamenti pagina condemnetur nequaquam attendant, ideo constituimus, ut usurarii manifesti nec ad communionem admittantur altaris nec christianam, si in hoc peccato decesseriant, accipiant sepulturam, sed nec oblationem eorum quisquam accipiat. Qui autem acceperit aut eos christianae tradiderit sepulturae, et ea quae accepit reddere compellatur et, donec arbitrium diocesani episcopi satisfaciat, ab officii sui maneat executione suspensus.“)*

³⁰ Jenže ten říká že: *„Svému bratru nebudeš půjčovat na úrok, na žádný úrok ani za stříbro ani za pokrm ani za cokoli, co se půjčuje na úrok“* (Deuteronomium 23,20) ale také říká že: *„Cizinci můžeš půjčovat na úrok“* (Tamtéž, 23, 22).

uvrhnuta anathema (exkomunikace), protože židé by měli být podporováni a chráněni křesťany pouze z důvodů obecně humánních. Pokud jsou někteří židé přivedeni na křesťanskou víru z Boží inspirace, nejsou v žádném případě připraveni o svůj majetek, protože podmínky konvertitů by měly být lepší než před jejich konverzí. Pokud se tak nestane, můžeme nařídít knížatům a vládcům v těchto místech pod trestem exkomunikace, aby plně obnovili povinnost, která jim vrací část jejich dědictví a zboží.“³¹

Kánon zakazuje křesťanským služebníkům pracovat pro židy a muslimy, což se konkrétně týkalo chův a kojných, ale i těch ostatních zaměstnání, pravděpodobně, aby se zabránilo nebezpečí konverze křesťanů k judaismu. Představuje také jakousi protiváhu židovského práva a v závěru odebírá židům vlastnická práva, která mají křesťané, a poukazuje na zvýhodněné postavení židovských konvertitů, kteří měli poskytnutou ochranu majetku. Co se týče těchto nařízení, tak byla velice přísná a nespravedlivá, jelikož křesťané měli vyhrát každou při. Kánon se tedy v důsledku snažil o absolutní segregaci křesťanů od židů a nastalá situace musela nutně vést k izolaci židovských obcí ve společnosti.³²

Zcela pochopitelně se vztahy křesťanů se židy a muslimy začal zabývat právě III. Lateránský koncil, který pouze podtrhl a posílil soudobý vývoj dějin. O Svatou zemi

³¹ *Conciliarum oecumenicorum generaliumque decreta. II, The general councils of Latin Christendom.* Edotio critica. Turnhout: Brepols, 2013. 2 sv. (xii, 1518 s.). Corpus christianorum, str. 145 („Iudaei sive sarraceni neque sub alendorum puerorum obtentu, neque pro servito vel alia qualibet causa, Christiana mancipia in domibus suis / permittantur habere. Excommunicantur autem qui cum eis praesumpserint habitare. Testimonium quoque christianorum adversus iudaeos in communibus causis, cum illi adversus christianos testibus suis utantur, recipiendum esse censemus, et anathemate decernimus feriendos, quicumque iudaeos christianis voluerint in hac parte praeferre, cum eos christianis subiacere oporteat et ab eis pro sola humanitate foveri. Si qui praeterea Deo inspirante ad fidem se converterint christianam, a possessionibus suis nullatenus excludantur, cum melioris conditionis conversos ad fidem esse oporteat quam, antea quam fidem susciperent, habebantur. Si autem secus factum fuerit, principibus seu potestatibus eorumdem locorum sub poena excommunicationis iniungimus, ut portionem hereditatis et bonorum suorum ex integro eis faciant exhiberi.“)

³² KAŠKA, Pavel, *První, Druhý a Třetí lateránský koncil*, Praha, 2011, Bakalářská práce, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, Ústav světových dějin, str. 60.

probíhaly ukrutné boje, boje probíhaly i na Pyrenejském poloostrově a židé byli odsouzeni žít velmi dlouhou dobu v diaspoře. Situace se pro židy začala měnit již koncem 11. století, kdy se jejich vztah s křesťany začal vyhrcovat následkem křížových výprav.³³

Konkrétně se negativní postoje vůči židům poprvé promítly v severní Francii. Situace došla až tak daleko, že král Filip II. August nejprve vydal mnoho omezení, od zabavení židovského majetku, který si židé museli nazpět vykupovat, přes prominutí dluhů židovským dlužníkům. Vše vyvrcholilo v severní Francii v roce 1182, když byli židé vyhnáni a jejich majetek až na synagogy, které dostala církev, spadl do klína králi. Filip sice následně židy pozval zpět, ale poté opět následovalo mnoho let naplněných omezováním, útlakem a znepríjemňováním pobytu židů v severní Francii. Tento příklad ukazuje nadřazení panovnické moci a chamtivosti nad mravními zákony lidstva.

1.5. Post miserabile (1210)

17. srpna roku 1198 vydal papež Inocenc III., který byl zvolen teprve v lednu 1198, bulu „*Post miserabile*“ (česky „*Po smutně*“), která byla adresovaná prelátům Evropy. Bula se nejprve zabývala potřebou čtvrté křížové výpravy a připomínala křesťanům povinnost zachránit Svatou zemi z rukou nevěřících. Později v roce 1210 byl text upraven a byla přidána restriktivní opatření vůči židům, která ale stále souvisela s křížovou výpravou: hlavní židovští věřitelé měli vrátit křížákům vymáhanou úhradu na úrocích (lichvu) z půjčky, kterou jim poskytli, jelikož to bylo v rozporu s ustanovením vydaným Inocencem III. Půjčky, které poskytovali židé, se neměly úročit od té doby, co se křížák jal kříže, a pro křížáky, kteří nebyli schopní splatit své dluhy, mělo platit pravidlo, že jejich půjčky se o úroky nezvyšovaly.

³³ KAŠKA, Pavel, *První, Druhý a Třetí lateránský koncil*, Praha, 2011, Bakalářská práce, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, Ústav světových dějin, str. 60 – 61.

„Post miserabile. Kromě toho bereme pod ochranu sv. Petra, nás samých, jakož i arcibiskupů a všech prelátů církve Boží, majetek těchto mužů od okamžiku, kdy se vydali na křížovou výpravu. Prohlašujeme, že jejich majetek zůstane nedotčený a neporušený až do okamžiku, kdy lze s jistotou konstatovat úmrtí nebo návrat křížáka. Pokud se však někdo odváží jednat v rozporu s tímto prohlášením, bude mu uděleno pokárání ze strany církve bez možnosti odvolání. Pokud by někomu z těch, kdo se chystají odjet, byla nadále ukládána povinnost platit lichvářské úroky, pak vyzývám vás, bratři arcibiskupové a biskupové, abyste přiměli dotyčné věřitele ve vašich diecézích, a to prostřednictvím stejného opatření (církvního pokárání) bez možnosti odvolání, aby zcela zprostili křížáky jejich závazku a aby upustili od jakéhokoliv dalšího vymáhání úroků (lichvy). Kdyby však kterýkoli z věřitelů nutil dlužníka úroky platit, pak ho pomocí stejného trestu bez odvolání donutíte tyto úroky vrátit. Nařizujeme, aby byli židé vašim prostřednictvím, moji knížecí synové, a uplatněním světských zákonů, přinuceni úroky prominout. Nařizujeme, aby do té doby, než úroky prominou, byl židům odepřen veškerý styk s pravověrnými křesťany, ať už v rámci obchodování nebo jinak, a to prostřednictvím trestu exkomunikace..“³⁴

³⁴ GRAYZEL, Solomon. *The church and the Jews in the XIIIth century*. Philadelphia: The Dropsie college for Hebrew and cognate learning, 1933, str. 86 – 87, [online] [cit. 2016-03-03]. Dostupné z: <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=uc1.32106017471241;view=1up;seq=108>

2. IV. Lateránský koncil a důležité pontifikáty 13. století

Židovské postavení se ve společnosti zhoršovalo se vzrůstající mocí církve, kterou přiřivovaly představy, že křesťanské náboženství je nadřazené nad všemi ostatními náboženstvími.

Ve 13. století usedlo na papežský stolec osm důležitých papežů, kteří také věnovali svou pozornost židům. Inocenc III. (1198 – 1216), Honorius III. (1216 – 1227), Řehoř IX. (1227 – 1241), Inocenc IV. (1243 – 1254), Klement IV. (1265 – 1268), Řehoř X. (1271 – 1276), Mikuláš III. (1277 – 1280) a Mikuláš IV. (1288 – 1292). Tři z nich: Inocenc III., Řehoř IX. a Inocenc IV. vyčnívali jako největší a nejsilnější papežové své doby a zařadili se mezi nejvýznamnější papeže všech dob. Všichni udržovali papežství na vrcholu moci a vládli Evropě v souladu „s božím právem“. Z těchto osmi pouze Honorius, představoval milovníka míru, ti ostatní byli spíše správci, organizátoři, a schopní diplomaté.³⁵

2.1. Inocenc III. (1198 – 1216)

Inocenc, kterého můžeme označit za nejmocnějšího papeže středověku, byl zvolen v pouhých sedmatřiceti letech roku 1198 a u moci zůstal až do své smrti do roku 1216. Nebyl to žádný náboženský fanatik, ale ani papež, kterého zajímá pouze politika. Snažil se chápat všechny problémy své doby, a to jak kulturní, tak politické, společenské nebo náboženské napětí a rozepře. Zajímala ho potřeba chudoby v církvi a právě za jeho pontifikátu vznikly žebravé řády, dominikáni a františkáni.

V souvislosti se židy odsuzoval židovské rouhačství, lichvu a jiné další problémy té doby. V předchozí kapitole je zmiňována bula *Post miserabile*, ve které Inocenc apeluje na

³⁵ GRAYZEL, Solomon. *The church and the Jews in the XIIIth century*. Philadelphia: The Dropsie college for Hebrew and cognate learning, 1933, str. 9, [online] [cit. 2016-04-11]. Dostupné z: <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=uc1.32106017471241;view=1up;seq=108>

křesťany a povolává je ke čtvrté křížové výpravě. A také je výše zmíněn Inocencův přidaný začátek a závěr pravidelně vydávaného papežského dokumentu *Constitutio pro Judeis (Sicut Judeis)*. Tyto úpravy byly formulované urážlivým způsobem. Inocenc měl dojem, že židé jsou nepřátelé křesťanské víry a že byli panovníky příliš protěžováni.

V době Inocence III. již existoval oficiální postoj katolické církve vůči židům, který jim zaručoval legitimní místo v křesťanské společnosti a připisoval stav před vykoupením. Církevní záštity byly skutečné a konkrétní, sloužily k ochraně židů před nuceným křtem a odrážely tehdy populární křížácká hesla. Oficiální postavení papežů k židům bylo ale pouze podřadné a židé nebyli bráni vážně. Středověcí papeži včetně Inocence III. mnohokrát zdůrazňovali, že židé a judaismus jsou méněcennější než křesťané a křesťanství, což se mělo projevit v každé oblasti života židů.³⁶

V návaznosti na toto téma nás bude zajímat bula Inocence III. *Etsi non displiceat*, kterou vydal v roce 1205.

„Ačkoli Boha nepohoršuje, nýbrž je pro něj dokonce přijatelné, aby židovská diaspora žila pod katolickými králi a knížaty a sloužila jim do té doby, než bude jejich zbytek zachráněn v oněch dnech, kdy „Juda bude zachráněn a Izrael bude spočívát v bezpečí“³⁷, přesto pohled Božské velebnosti nesmírně urážejí takoví vládci, kteří dávají přednost synům katů (ti co křížovali), proti nimž dodnes volá krev k Otcovu sluchu, před syny ukřižovaného Krista, a kteří dávají přednost židovskému zotročení před svobodou těch, které Syn osvobodil, jako by syn služebníka mohl a měl být dědicem spolu se synem svobodné ženy. Vězte proto, že se k nám dostaly zprávy o tom, že ve francouzském království dospěli židé ve své nestydatosti tak daleko, že si skrze svou nemravnou lichvu, jejímž prostřednictvím vymáhají nejen úroky, ale dokonce i úroky z úroků, přivlastňují církevní hmotné statky a majetek křesťanů. Tak se zdá, že se mezi křesťany naplňuje to, nad čím prorok bědoval, když řekl: „Náš majetek padl do rukou cizáků, naše domy těm,

³⁶ CHAZAN, Robert. *Židé středověkého západního křesťanského světa: (1000-1500)*. Vyd. 1. Praha: Argo, 2009, 308 s. Každodenní život. str. 210 – 211.

³⁷ Jeremiáš 23,6.

*kdo přitáhli odjinud.*³⁸ *Kromě toho, ačkoli bylo stanoveno Lateránským koncilem (III.), že židé nesmějí mít ve svých domácnostech křesťanské sloužící, ať už pod záminkou výchovy dětí, či na pomoc s domácími pracemi nebo z jakéhokoli jiného důvodu. Ti, kteří se rozhodnou žít s nimi pod jednou střechou, budou exkomunikováni. Přesto někteří neváhají mít křesťanské sloužící a vychovatelky, s nimiž někdy zacházejí tak ohavně, že by si to zasloužilo potrestání, leč nepřipadá mi zde patřičné uvádět podrobnosti. Dále, ačkoli se tentýž koncil rozhodl přijímat svědectví křesťanů proti židům v soudních sporech, které mezi těmito dvěma stranami vzniknou, stejně jako využívají židovské svědky proti křesťanům, a ačkoli vyhlásil, že kdokoli by v tomto ohledu stranil židům v neprospěch křesťanů, bude zatracen, přesto se jim dosud stále dává přednost v takové míře, že se nevěří křesťanským svědkům svědčícím proti nim, zatímco oni mohou svědčit proti křesťanům. Takže pokud si křesťané, kterým židé půjčili peníze v rámci lichvy, přivedou křesťanské svědky, aby doložili skutečnosti daného případu, přisuzuje se (židům) větší věrohodnost kvůli dokumentu, který u nich neopatrný dlužník z nedbalosti nebo neopatrnosti zanechal, než svědectvím křesťanů v daném případě. A co víc, někdy nejsou ve stížnostech podobné povahy svědci připuštěni vůbec, takže v současné době, a opakujeme to s pocitem zahanbení, jejich nestoudnost dosáhla takové míry, že si v Sens postavili vedle starého kostela novou synagogu, a to mnohem vyšší, než je zmíněný kostel. Tam slaví své židovské rituály, a to nikoli potichu, jako když byli vyhoštěni z království, nýbrž je v souladu se svými zvyky provázejí velkým křikem, čímž neváhají rušit bohoslužby v kostele. Ještě horší je, že se rouhají Božimu jménu tím, že veřejně urážejí křesťany a říkají, že oni, křesťané, uvěřili v bezvýznamného venkovana, kterého židé ukřižovali. My vskutku věříme, že byl za nás ukřižován, protože ve svém těle donesl na kříž naše hříchy, ale neuznáváme, že by On byl venkovanem ať už chováním či původem. Vždyť oni sami nemohou popřít, že fyzicky pochází z kněžského a královského rodu a že Jeho chování bylo důstojné a správné. Židé také na Velký Pátek v rozporu se starými zvyky veřejně pobíhají po ulicích měst a všude se, jak je jejich zvykem, vysmívají křesťanům za to, že uctívají*

³⁸ Pláč 5,2.

Ukřižovaného na kříži, a tímto nevhodným jednáním se je pokoušejí odvrátit od bohoslužby. Také nechávají své dveře polovinu noci otevřené zlodějům, a pokud se u nich pak najde kradené zboží, nelze je hnát ke spravedlnosti. Židé taktéž zneužívají královské trpělivosti tím, že žijí mezi křesťany a využijí každé nekalé příležitosti, aby mohli potají zabít křesťanského pána domu. Zrovna nedávno se objevila zpráva, že byl jeden nebohý učenec nalezen mrtvý na latríně. Pročež, aby skrze ně neupadlo Boží jméno v rouhání, a aby svoboda křesťanů nebyla méně než podřazenost židů, varujeme a ve jménu Božím nabádáme Vaše Veličenstvo, k čemuž připojujeme odpuštění hříchů, abyste židům znemožnil v těchto a podobných záležitostech jejich nepravosti a vymýtil z francouzského království hanebnosti tohoto druhu. Zdá se nám totiž, že máte ten správný zápal pro Boží věc i náležitou znalost Boha. Kromě toho by bylo záhodno uplatňovat přísněji světské zákony proti těm, kdo zneuctívají Boží jméno, a otočit je proti těmto rouhačům tak, aby jejich potrestání vzbudilo v ostatních strach a aby vědomí odpuštění nesloužilo ostatním zločincům jako pobídka. Měl byste sebrat odhodlání a vyhostit heretiky z francouzského království. Vaše královská Výsost by neměla dovolit, aby se vlci, kteří se skrývají v beránčím rouše se záměrem rdousit ovce, potloukali po vašem království, ale naopak by Vaše Výsost měla prokázat stejný zápal, s nímž praktikuje křesťanskou víru, a tyto zloduchy potrestat.“³⁹

Text „*Etsi non displiceat*“ je věnován francouzskému králi Filipu II. Augustovi, který jak jsme zjistili, byl dost přísný a káravý. Jak je v bule jasně stanoveno, očekávalo se, že židé se budou chovat podřízeně, vzhledem ke svému odmítnutí spásy skrze Krista, na

³⁹ GRAYZEL, Solomon. *The church and the Jews in the XIIIth century*. Philadelphia: The Dropsie college for Hebrew and cognate learning, 1933, str. 105 – 109, [online] [cit. 2016-04-19]. Dostupné z: <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=uc1.32106017471241;view=1up;seq=108> (“*Etsi non displiceat Domino, sed ei potius sit acceptum ut sub catholicis regibus et principibus christianis vivat, et serviat dispersion Judeorum, cujus tunc tandem reliquie salve fient cum in diebus illis salvabitur Juda, et Israel habitaverit confidenter,.....Ad eliminandos insuper hereticos de regno Francorum potenter insurgas, nec lupos, as perdendas oves sub ovina pelle latentes, in terra sua latere permittat regia celsitudo, sed in eorum demonstret persecution fervorem quo fidem prosequitur Christianam.*”)

rozdíl od křesťanů, kteří tuto spásu přijali. To, že židům bylo neustále vtoukáno, že musí být podřízeni a jejich postavení ve společnosti je pouze druhořadé, muselo mít vliv na židovský život. V bule „*Etsi non displiceat*“ mluvil papež o obrazu škodícího žida, který škodí společnosti vším, co dělá. A ať už to je půjčování peněz, které je označováno za lichvu, natož pak následné účtování úroků i z úroků, což vede k nemožnosti splácení a následnému přivlastňování křesťanského majetku, což nejsou jen domy, ale i nádoby, které se v kostele používají na bohoslužbu.

Očekávalo se, že synagogy budou skromnější a menší než sousední kostely, a také byli židé obviňováni, že činí společnosti škody v podobě nákupu a následným prodejem kradeného zboží a spravedlnosti tak uniknou. Známa jsou obvinění židů, kteří ve své hluboké nenávisti zabíjejí bezmocné a naivní křesťany, a to křesťany především mužského pohlaví. Ve 12. století byla tato nespravedlivá obvinění přizdobena vymyšlenými podtexty a dokonce se objevují nařčení z „rituální vraždy“⁴⁰, kterých se měli židé dokazatelně dopouštět. Za tato lživá a očerňující obvinění byli židé veřejně pranýřováni, napadáni a trestáni trestem nejvyšším – smrtí.

Ačkoliv Filip II. August židy vyhnal ze svého území v roce 1182 „jednalo se o první centrální vyhnání“, poté ho okolnosti donutily, aby židům umožnil znovu vstup na své panství, ale jejich zabavený majetek si museli nazpět draho vykupovat. Král se po obdržení dopisu Inocence III. snažil vyjít církvi vstříc a začal omezovat svými nařízeními židovskou

⁴⁰ Nejstarší dochovaný příběh o rituální vraždě, kdy křesťané veřejně obvinili Židy, je z roku 1144 z anglického Norwiche. Který hovoří o umučení křesťanského chlapce Williama v předvečer na Velký pátek. Místní obyvatelstvo této pomluvě nevěřilo a židovské obyvatelstvo ubránilo. Takových obvinění poté následovalo více. V roce 1147 byl v řece Mohuči, u města Würzburg, nalezen mrtvý křesťan a z vraždy byli obvinění místní Židé. Některá nařčení připisovala Židům potřebu opatřit si křesťanskou krev, jako lék na své nemoci atd. Zbytečně židovské autority vysvětlovali, že Židům judaismus zakazuje, požívat zvířecí, natož lidskou krev. Marné bylo snažení Inocence IV., který se snažil, tuto pověru rozptýlit více níže (str. 42 – 43) viz, ARAVA-NOVOTNÁ, Lena, *Příspěvek ke genezi protizidovských mýtů a stereotypů ve středověkém křesťanském myšlení*, Plzeň, Praha, str. 9 – 10.

lichvu, kontroloval pohyb židů, zabavil jim majetek v roce 1210 a omezoval je v mnoha dalších věcech.⁴¹

2.2. IV. Lateránský koncil (1215)

„Toužebně jsem si přál ještě před svým utrpením slavit s vámi tyto velikonoce“⁴² – s těmito slovy Páně zahájil v tušení blízké smrti papež Inocenc III. 11. listopadu 1215 velký koncil v Lateráně.⁴³ Jedná se, v pořadí o IV. koncil na stejném místě a je vrcholem pontifikátu Inocence III. a je také vrcholem segregace křesťanů a židů. Záměrem koncilu bylo posílit vliv římskokatolické církve. Koncil měl pouze tři zasedání a jejich výsledkem bylo 70 kánonů, z nichž čtyři se zaměřily na židy. Kánony 67, 68, 69 a 70 se týkaly nejen židů, ale také Saracénů, kteří žili v křesťanské společnosti, takže bylo potřeba je omezit v jejich činnostech a mít je v co největším rozsahu pod kontrolou. Šlo o zahájení nové éry protizidovské legislativy. Nejdůležitějším smyslem všech církevních synodů nebo koncilů bylo chránit především křesťanskou víru, ať to mělo jakýkoliv dopad na ostatní. Oproti dosavadním koncilům by se dalo říci, že je IV. Lateránský koncil nejdůslednější v omezení a oddělení křesťanů od těch, kteří vyznávali jiná náboženství.

Kánon 67 se zaměřuje na židovskou lichvu, proti které církev brojí a sama ustupuje od vymáhání lichvy a obviňuje židy z jejich věrolomnosti, neboť právě židé měli brzy vyčerpat finanční zdroje křesťanů, vzhledem k jejich nepřiměřeně vysokému úroku. *„Therefore, in our desire to protect the Christians in this matter, that they should not be excessively oppressed by the Jews, we order by decree of this Synod that when in the future a Jew, under any pretext, extort heavy and immoderate usury from a Christian, all relationship with Christians shall therefore be denied him until he shall have made*

⁴¹ DUBNOV, Simon a SPIEGEL Moshe, *History of the Jews: From the Roman Empire to the Early Medieval Period*, South Brunswick, New Jersey 1968, str. 685 – 686.

⁴² Lukáš 22,15.

⁴³ JEDIN, Hubert. *Malé dějiny koncilů*. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1990, str. 37.

*sufficient amends for his exorbitant exactions.*⁴⁴ Poukazuje na jeden z mnoha důvodů, proč mají být křesťané ochráněni před židy, a to až zákazem styku. Podle tohoto kánonu byli židé vyděrači, kterým šlo jen o peníze a o to nasadit křesťanským dlužníkům co nejvyšší úrok. Ale ani křesťanům se nevyhnulo varování, že pokud se budou o obchod s židy snažit, tak budou postiženi trestem, proti kterému nebude odvolání. A klade požadavek, aby světské autority každé dané oblasti nebyly nepřátelští vůči křesťanům, ale aby spíš potrestaly židy, kteří tímto způsobem křesťany utiskovali.

Původ zákazu křesťanského lichvářství nalezneme už ve Starém zákoně, kde se píše, že: „*Svému bratru nebudeš půjčovat na úrok, na žádný úrok ani za stříbro ani za pokrm ani za cokoli, co se půjčuje na úrok.*“⁴⁵ A jak se tedy židé dostali k půjčování peněz křesťanům na úrok? To osvětlí následující verš Deuteronomia: „*Cizinci můžeš půjčovat na úrok, ale svému bratru půjč bez úroku.*“⁴⁶

A také kánon 67 poukazyval na nutnost, aby židé odváděli pravidelné desátky církvi, vzhledem k tomu, že směli vlastnit domy a pozemky, které dříve patřili křesťanům. Přesněji: „*we decree that by means of the same punishment the Jews shall be compelled to offer satisfaction to the churches for the tithes and offerings due them and which these Christians were wont to receive from the houses and possessions of christians before these properties had under some title or other passed into Jewish hands.*“⁴⁷

⁴⁴ GRAYZEL, Solomon. *The church and the Jews in the XIIIth century*. Philadelphia: The Dropsie college for Hebrew and cognate learning, 1933, str. 307, [online] [cit. 2016-04-30]. Dostupné z: <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=uc1.32106017471241;view=1up;seq=108>

(„Proto, naší touhou je chránit křesťany, aby nebyli židy nadměrně utlačováni. Nařizujeme touto synodní vyhláškou, že židovi, který by v budoucnu, pod jakoukoli záminkou, vymohl od křesťana těžkou a nadměrnou lichvu, budou jeho kontakty s křesťany přerušeny, dokud neučiní přiměřené odškodnění, za svoje přehnané vydírání.“)

⁴⁵ Deuteronomium 23,20.

⁴⁶ Tamtéž, 23,21.

⁴⁷ GRAYZEL, Solomon. *The church and the Jews in the XIIIth century*. Philadelphia: The Dropsie college for Hebrew and cognate learning, 1933, str. 307, [online] [cit. 2016-04-30]. Dostupné z: <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=uc1.32106017471241;view=1up;seq=108>, (“Vyhlášíme, že pod stejným trestem, musí být židé nuceni, učinit zadostiučinění kostelům v podobě desátků a příspěvků,

Kánon 68 nařizuje povinnost nosit zvláštní oděv pro židy a Saracény a stanovuje to následujícím způsobem: „*Zatímco v jistých církevních oblastech odděluje Židy od křesťanů odlišný oděv, v jistých dalších zemích nastalo takové zmatení, že žádné rozdíly nejsou znatelné. Někdy se tudíž přihodí, že křesťané omylem mají styk s židovskými či saracénskými ženami a židé či Saracéni s křesťanskými ženami. Proto z obavy, aby si tito lidé nebrali omyl za záminku pro omluvu těžkého hříchu takového styku, nařizujeme, že tito lidé (židé a Saracéni) obojího pohlaví a ve všech křesťanských zemích mají být odlišitelní od ostatních lidí (tzn. od křesťanů) svým oděvem.*“⁴⁸ Neboť o odlišném oděvu se dočteme už u Mojžíše, jak poukazoval kánon, jenž se opíral o „*Numeri 15, 37 – 41*“⁴⁹. Odlišným oděvem byly myšleny buď pláště, klobouky někdy špičaté s rolničkou nebo s bambulí spíše žluté barvy nebo museli nosit různá židovská znamení (stuhy, žlutá kolečka atd.)⁵⁰

Židé měli také zakázáno vycházet na veřejnost během posledních tří dnů Svatého týdne a obzvlášť na Velký pátek, jelikož někteří z nich, jak se proslýchalo, chodili ve výrazném červeném oděvu a vysmívali se křesťanům, kteří drželi smutek. Především bylo zakázáno jakkoliv urážet Spasitele, který smyl hříchy všech lidí a kdo se přeci jen opovážil rouhat proti tomu, který byl ukřižován, tak měl být potrestán podle světských zákonů.

Kánon 69 pojednává o vyloučení židů z veřejných úradů, jelikož bylo absurdní, že lidé (konkrétně židé) rouhající se proti Bohu, mají moc nad křesťany.⁵¹ „*We forbid that Jews be given preferment in public office since this offers them the pretext to vent their wrath*

obzvlášť kostelům, které byly předtím zvyklé přijímat tyto dary od křesťanských domů a pozemků než přešly, ať už z jakéhokoliv nároku, na židy.”)

⁴⁸ CHAZAN, Robert. *Židé středověkého západního křesťanského světa: (1000-1500)*. Vyd. 1. Praha: Argo, 2009, 308 s. Každodenní život, str. 66.

⁴⁹ Hospodin řekl Mojžíšovi: „Řekni synům Izraele, ať si po všechna pokolení dělají na cípech svých oděvů třásně. Nad tyto třásně v cípech ať si připevní modrou šňůrku. Toto budou vaše třásně. Když na ně pohlédnete, připomenete si všechna Hospodinova přikázání, abyste je plnili. Kdybyste se totiž řídili jen svým srdcem a svými očima, dovedly by vás ke smilstvu. Takto si budete připomínat všechna moje přikázání a plnit je. Budete svatí svému Bohu. Já jsem Hospodin, váš Bůh, který vás vyvedl z Egypta, abych byl vaším Bohem. Já jsem Hospodin, váš Bůh.“

⁵⁰ PĚKNÝ, Tomáš. *Historie Židů v Čechách a na Moravě*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Sefer, 2001. 702 s, str. 20.

⁵¹ V souvislosti s tímto, se kánon odkázal a obnovil už rozhodnutí z III. Koncilu v Toledu z roku 589.

againts the Christians.“⁵² Židé neměli vstup do pozic ve státní správě, nesměli vykonávat cokoli, co se týkalo politického nebo veřejného života.

V kánonu 70 nejsou židé přímo jmenováni, ale z obsahu vyplývá, že se jich týká i toto ustanovení. Popisuje situaci lidí, kteří ač se nechali pokřtít, tak z nich není zcela vyhnána bývalá víra a to pošpiňuje krásu křesťanské víry. Neboť je psáno: „*Běda...hříšníkovi, který chodí po dvou stezkách*“⁵³, ani oblečení není lněné a zároveň vlněné. A proto měli duchovní pozorovat, zda konvertité nevykonávají i své staré obřady. Konvertitům se zakazovalo vracet se k původní víře, protože je menší zlo neuznávat cestu Páně pokud jí neměli možnost poznat, než odvrátit se od ní poté, co ji už poznali. Tato myšlenka se později objevuje v souvislosti s pronásledováním maranů.

Inocenc III. zemřel brzy po koncilu a to v roce 1216. Ani jeden z jeho nástupců už neudržel postavení, které pro papežství Inocenc vybojoval, a jež představovalo velkou politickou zátěž, neboť náboženství sloučené s politikou může utrpět hlubokou újmu.

2.3. Honorius III. (1216 – 1227)

„Jews are condemned to perpetual slavery because of the cry by which they wickedly called down the blood of Christ upon themselves and their children.“⁵⁴

⁵² GRAYZEL, Solomon. *The church and the Jews in the XIIIth century*. Philadelphia: The Dropsie college for Hebrew and cognate learning, 1933, str. 311, [online] [cit. 2016-04-30]. Dostupné z: <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=uc1.32106017471241;view=1up;seq=108> („Zakazujeme, aby židé byli povýšeni do veřejných funkcí, protože to jim poskytuje záminku, aby mohli ventilovat svůj hněv proti křesťanům.“)

⁵³ Kniha Sírachovcova 2,12.

⁵⁴ GRAYZEL, Solomon. *The church and the Jews in the XIIIth century*. Philadelphia: The Dropsie college for Hebrew and cognate learning, 1933, str. 153 [online] [cit. 2016-05-14]. Dostupné z: <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=uc1.32106017471241;view=1up;seq=108> („Židé jsou odsouzeni k věčnému otroctví, jelikož nárek krve z ukřižovaného Krista, křičí proti nim a jejich dětem.“)

Honorius nastoupil po papeži, který měl velmi silnou a uplatňovanou pozici. Zastává svůj úřad od roku 1216 až do roku 1227. Co se týče politiky v Evropě, tak francouzský trůn ovládal Filip II. August, na anglický trůn nastoupil současně s Honoriem Jindřich III., který pak vládl velice dlouho a v českých zemích vládl Přemysl Otakar I. Honorius si na začátku svého pontifikátu nastavil dva cíle. Prvním cílem byla obnova Svaté země a druhým byla organizace páté křížové výpravy, která již byla schválena IV. Lateránským koncilem v roce 1215. Svůj druhý cíl sice uskutečnil, leč pátá křížová výprava byla neúspěšná, trvala od roku 1217 až do roku 1221.⁵⁵

Nicméně, co se bezprostředně týče našeho tématu, tak po roce na papežském stolci v roce 1217 vydal obnovující dokument *Sicut Judaeis* neboli *Constitutio pro Judeis*, kterým navazuje na předchozí dokument stejného znění, vydaný také Inocencem III., který rozšířil původní verzi o nový začátek a konec, jak už je zmíněno výše. Takto vypadal opětovně vydávaný dokument.

„Sicut Judaeis non debet esse licentia...V souladu se zvykem našich předchůdců...Alexandra a Inocence...židé, kteří se spikli proti křesťanské víře.“⁵⁶

Text zakazuje nucený křest židů a důležitým prvkem v tomto dokumentu byla ochrana židovských fyzických práv, bez rozsudku dané autority nemohl křesťan jakkoliv ublížit židovi, nebo ho jen okrást, podobným způsobem byly nedotknutelné i židovské hřbitovy. Měl tento dokument platnost ve skutečném životě židů? Nelze popřít, že si židé mohli stěžovat na nebezpečí, kterému museli čelit, u představitelů církve dokonce i u papeže

⁵⁵ Pátá křížová výprava byla neúspěšná ve svém záměru osvobodit Svatou zemi, ale měla především za následek masakry na židech, nejen v Anglii, kde tyto masakry vedly až k vyhnání židů roku 1290, ale i ve Francii. Co se týče letopočtů křížových výprav, tak se ve zdrojích data občas rozcházejí, jelikož se vcelku jednalo o jednu „Svatou válku“.

⁵⁶ GRAYZEL, Solomon. *The church and the Jews in the XIIIth century*. Philadelphia: The Dropsie college for Hebrew and cognate learning, 1933, str. 144 – 145, [online] [cit. 2016-05-08]. Dostupné z: <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=uc1.32106017471241;view=1up;seq=108>

samotného. Ochranný postoj církve se nijak radikálně neměnil až do 15. století, i když mnohdy vydané dokumenty byly vůči židům dost omezující.⁵⁷

Důležitou rolí nástupce je, aby předchozí vydané dokumenty, nebo v našem případě i kánony došly svého uplatnění. Záleželo samozřejmě na tom, aby nástupce s danými rozhodnutími souhlasil. Co se týče důležitosti kánonů z IV. Lateránského koncilu, ty dosahovaly vyšších priorit. Následující list papeže Honorio z roku 1218 vypadal takto:

„In general concilio...Po pečlivé úvaze bylo ustanoveno Generální radou, že oblečení židů má být výrazně odlišné od křesťanů a že mají být židé přinuceni dát zadostiučinění kostelům v podobě desátků a darů, které byly tyto kostely zvyklé přijímat z domů a dalšího majetku křesťanů před tím, než z jakéhokoli důvodu přešly do židovských rukou. Dozvěděli jsme se, že židé, kteří bydlí ve vaší oblasti a jsou podporováni z přízně některých křesťanů, se neobtěžují toto dodržovat. Proto vám zákonnou mocí tohoto listu nařizujeme, abyste zamezením kontaktu s křesťany donutili tyto židy a všechny ostatní, kteří přebývají uvnitř vám svěřeného území, dodržovat uvedenou vyhlášku. Křesťané, kteří se navzdory vašemu zákazu odváží pokračovat ve styku s nimi, budou potrestáni církevním trestem bez možnosti odvolání.“⁵⁸

Dopis byl poslán arcibiskupovi Toleda a vyžadoval dodržování rozhodnutí, která byla vydaná na IV. Lateránském koncilu. Aby židé nosili speciální oděv, který je odlišný od křesťanů, a aby nezapomínali na placení desátků kostelům. A pokud se přes tyto zákazy křesťané pokusí být ve styku s židy, kteří nedodržují rozhodnutí vydaná koncilem, tak je nemine trest, proti kterému se nebudou moci odvolat.

⁵⁷ CHAZAN, Robert. *Židé středověkého západního křesťanského světa: (1000-1500)*. Vyd. 1. Praha: Argo, 2009, 308 s. Každodenní život, str. 62.

⁵⁸ GRAYZEL, Solomon. *The church and the Jews in the XIIIth century*. Philadelphia: The Dropsie college for Hebrew and cognate learning, 1933, str. 144 – 146, [online] [cit. 2016-05-08]. Dostupné z: <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=uc1.32106017471241;view=1up;seq=108>

Většina listů, které Honorius psal během svého pontifikátu, se týkaly dodržování kánonů IV. Lateránského koncilu, tedy nošení odlišných znaků nebo kusů oděvu a také zákazu vykonávání veřejných funkcí. Psal nejen arcibiskupovi z Toleda, ale také například opatovi augustiniánských kanovníků v Saint-Jean-des-Vignes ve Francii. V roce 1220 vydal židovskému lékaři Isaacovi Benveniste, který byl svého času oblíbenec krále Jakuba I. Aragonského, ochranný dopis: „*grant to you the shield of our protection*“⁵⁹. Ještě tentýž rok napsal i samotnému králi aragonskému. A jeho dopis byl zaslán také k rukám převora kláštera Saint Victor v Paříži. List, který uvádím, se velmi podobá těm předchozím, je adresován arcibiskupovi v Bordeaux a podřízeným biskupům.⁶⁰

„Ad nostrum Noveritis audientiam...Vězte, že jsme zaslechli, že někteří židé v oblasti Bordeaux odmítají nosit předepsané znaky, kterými se mají viditelně odlišovat od křesťanů prostřednictvím rozdílů v oblečení, jak bylo nařízeno Generální radou. Z tohoto důvodu se vedle dalších ohavností, které vyplývají z této situace také stává, že se křesťané druzí s židovskými ženami a židé se zlovolně druzí s ženami křesťanskými. Kromě toho urození vládcové zmíněné oblasti nedbají na skutečnost, že rouhači Krista budou kdykoli s radostí utlačovat křesťany, a svěřují židům výkon policejního úřadu. Oni (tito šlechtici) v rozporu s nařízením zmíněné rady staví židy na hlídku u svých hradů a statků, v důsledku čehož se židé účinně staví do cesty křesťanům a otroci tak mají nadvládu nad svými pány. Tudiž, jelikož to není jen bezbožné, ale dokonce urážlivé, že se dopustilo, aby drzost židů dosáhla takové míry, přikazujeme vašemu společenství prostřednictvím tohoto apoštolského listu, aby se v tomto ohledu přísně dodržovaly stanovy řečené Rady a aby zákazem styku s křesťany byli židé donuceni odlišit se od křesťanů rozdíly v oblečení. Šlechtici musí být běžným postupem a pod pohrůžkou církevního trestu donuceni k tomu, aby přestali židům

⁵⁹ POLIAKOV, Léon. *The history of anti-semitism*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2003., str. 307 („uděluji vám štít naší ochrany“).

⁶⁰ GRAYZEL, Solomon. *The church and the Jews in the XIIIth century*. Philadelphia: The Dropsie college for Hebrew and cognate learning, 1933, str. 148 – 167, [online] [cit. 2016-05-08]. Dostupné z: <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=uc1.32106017471241;view=1up;seq=108>

*svěřovat veřejné funkce nebo je jiným způsobem upřednostňovat před křesťany.*⁶¹

Každá oblast, které papež psal své listy, měla své “problémy“ se židy, ale Honorius se obzvlášť zaměřil na to, aby se rozhodnutí koncilu praktikovala v běžném životě nejen židů. Až do své smrti v roce 1227 napsal ještě několik papežských listů, které zaslal třeba do Řezna, Mohuče nebo do Míšně. Byl to rozhodně papež, který je hoden pozornosti, a i když neměl lehkou pozici, když nastupoval po papeži Inocenci III., učinil velice záslužné věci, zejména skutečnost, že schválil řád dominikánů nebo františkánů.

2.4. Řehoř IX. (1227 – 1241)

„They should not again dare to straighten their neck bent under the yoke of perpetual slavery in insult against the Redeemer“⁶²

Řehoř IX. byl zvolen do úřadu papeže v roce 1227. Krátce po svém zvolení odložil křižákům (kteří bojovali proti Albigenským) splatnost dluhů, které měli vůči židům a současně s tím zrušil i jejich úroky. Roku 1229 vydala církev rozhodnutí, že židovské děti, které byly pokřtěny, jelikož jejich otec konvertoval, měly být svěřeny do péče otci a ne matce, pokud zůstala židovkou. Ještě téhož roku vydal řádná opatření vůči židům, kteří odmítli platit desátky církvi, i když vlastnili bývalé křesťanské domy, s kterými tato povinnost úzce souvisela. Svými dopisy během roku 1231 zasahuje proti židům z Maďarska, Kastilie nebo Portugalska, když trval na tom, aby kanovníci sledovali, zda

⁶¹ GRAYZEL, Solomon. *The church and the Jews in the XIIIth century*. Philadelphia: The Dropsie college for Hebrew and cognate learning, 1933, str. 166 - 167 [online] [cit. 2016-05-08]. Dostupné z: <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=uc1.32106017471241;view=1up;seq=108>

⁶² Tamtéž, str. 201 („*Neměli by se opovážit narovnat šíji skloněnou pod jhem věčného otroctví pro urážku Vykupitele.*“)

židé dodržují rozhodnutí IV. Lateránu, a nosí odlišný oděv, a dodržují zákaz zastávání pozic ve veřejných úřadech.⁶³

V roce 1233 vydal dva důležité listy, které v této práci uvádím. Prvním z nich byl vydán v první polovině roku 1233, a je adresován představitelům církve v Německu a zaznívá v nich ostrá kritika židů:

„Sufficere debuerat perfidiae iudeorum perfidia...Mělo by stačit zrádným židům, že je křesťanská zbožnost čistě z laskavosti přijímá a toleruje, zatímco ti, kdo pronásledují katolickou víru a neznají Boží jméno, je nepouštějí do svého sousedství či společnosti. Přesto židé nejsou za tuto laskavost vděční, zapomínají na udělené výhody a splácejí laskavost urážkami a dobrotu bezbožným pohrdáním – oni, kteří jsou pouze z milosti přijímáni do naší blízkosti a kteří by měli poznat jeho věčného zatracení pro svoje hříchy! Vskutku jsme slyšeli věci, o kterých mluvíme nikoli bez zármutku a o kterých píšeme s pocitem studu, totiž že drzost židů žijících v Německu dosáhla takové míry, že se nebojí páchat činy urážející křesťanskou víru, takové, o nichž je hříšné nejen psát, ale už jen na ně pomyslet. Vlastní totiž křesťanské otroky, které nutí, aby se nechali obřezat a aby se stali židy. Avšak někteří lidé, kteří nejsou křesťany ve skutečnosti, ale pouze podle jména, z vlastní vůle přijmou jejich víru, dodržují jejich obřady a nechají se obřezat, čímž se veřejně prohlásí za židy. A přestože bylo rozhodnuto na zasedání Rady v Toledu (589) a rovněž obnoveno při Generální radě, že ti, kdo se rouhají Kristu, by neměli být povyšováni do veřejných funkcí, protože je absurdní, aby takoví lidé vykonávali moc nad křesťany, přesto jsou jim svěřovány světské úřady a funkce a oni si v důsledku toho vybíjejí hněv na křesťanech a některé z nich se snaží přinutit, aby přijali jejich obřady. Mají navíc ve svých domech křesťanské pečovatelky a služky a páchají mezi tímto služebnictvem ohavností, které je už jen opovržení a hrůza slyšet. A ačkoli bylo oznámeno při téže Generální radě, že židé obojího pohlaví by se měli na všech křesťanských územích

⁶³BLUMENKRANZ Bernhard, „Gregory IX., SKOLNIK, Fred a Michael BERENBAUM (eds.). *Encyclopaedia Judaica*. 2nd ed. Vol. 08, Detroit: Macmillan Reference USA in association with Keter Publishing House, Jerusalem, 2007, str. 85.

a za každých okolností odlišovat od ostatních způsobem oblékání, v některých částech Německa panuje ostudná situace, totiž že žádný rozdíl není rozpoznatelný. Vzhledem k tomu, že je zločinem, aby byl člověk znovuzrozený ve vodě křtitelnice znesvěcen obřady nevěřícího nebo důvěrností s ním, a aby křesťanské náboženství bylo utiskováno nadvládou nevěřících, kdy rouhač má ve své službě nešťastníka vykoupeného Kristovou krví, proto zvlášť nařizujeme každému z vás, aby ve své vlastní diecézi, církvi a farnosti zcela potlačil výše uvedené a podobné výstřelky židů; a aby se znovu neopovážili narovnat šíji skloněnou pod jhem věčného otroctví pro urážku Vykupitele, musíte co nejpřísněji zakázat jakékoli vedení disputací s křesťany o jejich víře a obřadech, aby se nestalo, že by lidé chudší duchem nedej Bože sklouzli do zrádné pasti. Můžete pro tento účel, pokud to bude nutné, povolat do služby i světskou armádu a zajistit, aby protivníci z řad křesťanů byli potrestáni církevními tresty a židům byla bez odvolání zakázána komunikace s věřícími.“⁶⁴

Popisuje skutečnost, že židé by měli být vděční (což ve skutečnosti vůbec nejsou) za schovávavost křesťanů, která jim umožňuje žít v jedné společnosti s nimi, čehož zneužívají. Židům zakazoval zaměstnávat křesťanské sluhy, protože s nimi páchají nepřístojnosti, obzvlášť židé s křesťanskými ženami. Pak pokračuje, že židé by neměli zastávat veřejné funkce, ač se tak stále děje, protože se tak mstí na křesťanech, na které díky této funkci mají vliv. Jejich oděvy by se měly lišit, protože se nepozná žid od ostatních lidí a to je nemyslitelné a je přinejmenším podivuhodné, že se stále nedodržují ustanovení IV. Lateránského koncilu, ač je tomu téměř dvacet let, co to bylo veřejně ustanoveno. A Řehoř nakonec argumentuje, proč židé byli potrestáni věčným otroctvím za zabití Ježíše Krista, což by si měli uvědomit a mělo by jim to být stále připomínáno.

Druhý list papeže Řehoře je ovšem zvlášť ojedinělý mezi všemi ostatními, které kdy vydali, je také z roku 1233 a byl adresován nejen biskupům, ale i šlechticům Francie. Jde o protest proti ukrutnostem, které páchají křesťané na židech a je obzvlášť silně působící.

⁶⁴ GRAYZEL, Solomon. *The church and the Jews in the XIIIth century*. Philadelphia: The Dropsie college for Hebrew and cognate learning, 1933, str. 198 – 201 [online] [cit. 2016-05-08]. Dostupné z: <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=uc1.32106017471241;view=1up;seq=108>

List je reakcí na stížnosti židovských mluvčích, kteří se obraceli na církevní autority s prosbami o intervenci ve prospěch židů, se kterými bylo špatně zacházeno, obzvláště ve Francii. Řehoř v dopise popisoval právě hrubé zneužívání, které úzce souviselo s tažením proti lichvě, následujícím způsobem⁶⁵:

„Etsi Judeorum... Ačkoliv proradnost židů je potřeba odsoudit, přesto jsou jejich vztahy s křesťany užitečné a svým způsobem nezbytné; neboť oni nesou obraz našeho Spasitele a byli vytvořeni Stvořitelem celého lidstva. Nesmí tedy být, nedej Bože, zničení jeho vlastním stvořením, především ne těmi, kdo věří v Krista, neboť bez ohledu na to, že polovina z nich je zvrácených, jejich otcové byli Božími přáteli, a také jejich zbytek má být zachráněn. Avšak někteří křesťané ve francouzském království nevěnují této skutečnosti pozornost a pronásledují a postihují zmíněné židy mnoha druhy útisku a mnoha nesnesitelnými břemeny. Krutě řádí v jejich řadách a v touze po jejich majetku je strašlivě mučí hladem a žízni, strádáním ve vězení a nesnesitelným mučením těla. Vskutku jsme zaslechli, že v nedávné době bylo v některých částech řečeného království pomocí určitých prostředků uzákoněno, že po čtyřletém odkladu splátky dluhu, který vůči nim mají křesťané, židé dávají souhlas s placením v ročních splátkách, přičemž nemusejí dlužníci platit nic nad výši samotné jistiny, ačkoli to vše bylo v rozporu se smlouvami, které veřejně uzavřeli. Na konci čtyřleté lhůty však byli židé zatčeni a drženi pod dozorem ve vazbě tak dlouho, dokud jim nebyly vráceny všechny dluhy, které jim měli křesťané splatit. Také se museli židé zaručit pánu toho místa kaucí, kterou on uznal za vhodnou, a to že během stanovené lhůty nebudou židé požadovat žádné splácení dluhů, ať už byly zaplacené, či nikoliv. Tudíž někteří z židů, kteří nebyli schopni dát takovou záruku, která se v jejich případě považovala za dostatečnou, prý bídne zahynuli hlady, žízni a strádáním ve vězení, a až do této chvíle jsou někteří stále drženi v řetězech. Někteří z pánů běsní mezi židy s takovou krutostí, že pokud jim židé nezaplatí, co žádají, trhají jim nehty, vytrhávají jim zuby a provádějí na nich další druhy nelidského mučení. Někteří šlechtici království, kteří

⁶⁵ CHAZAN, Robert. *Židé středověkého západního křesťanského světa: (1000-1500)*. Vyd. 1. Praha: Argo, 2009, 308 s. Každodenní život. str. 64.

*jsou odhodláni židy vyhladit, údajně přísahali, že nebudou považovat za platné žádné dohody mezi židy a křesťany, ať už ty uzavřené, nebo ty, které teprve mají být sepsány. a tedy, protože byli židé těmito pány vyhnáni ze svého území, když nedokázali uspokojit jejich chamtivost, a protože jsou zabijeni, okrádáni nebo trpí jinými újmami a škodami na osobách i majetku provedenými rukou těch, kdo přihlížejí, jak je jejich vlastní pánové vyhánějí ze země, a protože není nikdo jiný, kdo by jim mohl poskytnout skutečnou ochranu nebo dohlédl na spravedlnost vůči nim, obrátili se o pomoc k Apoštolskému stolci a poníženě požádali o apoštolskou ochranu s tím, že ve věcech, kterými zřejmě dráždí křesťany, se podle vlastní dohody zavázali žít v souladu s právními a kanonickými předpisy – slíbili, že nebudou provádět lichvu ani přijímat nic, co by lichvu krylo, ani ničím urážet křesťanskou víru. Vzhledem k tomu, že jsme vázáni povinností, kterou nám ukládá apoštolský úřad, pomáhat moudrým i pošetilým. Nařizujeme, abyste přísahy, učiněné spíš v afektu než s rozvahou, prohlásili za nezávazné. Ať je naším jménem uvážlivě vyvinuto veškeré úsilí a křesťané ve vašich diecézích ať jsou varováni, že nemají židům ubližovat na těle, ani je olupovat o majetek, ani je za účelem drancování vyhánět z jejich území bez rozumného důvodu nebo jasné viny na jejich straně, ale že jim mají umožnit žít v jejich dřívějším postavení, když budou dodržovat právní předpisy a nebudou urážet křesťanskou víru. Až budou zajatí židé opět propuštěni na svobodu, musí dodržovat legitimní smlouvy a dohody, které s nimi byly uzavřeny, avšak bez vymáhání jakékoliv lichvy. Židům je ze strany křesťanů potřeba prokazovat stejnou laskavost, jaká je, jak doufáme, prokazována křesťanům, kteří žijí v pohanských zemích.*⁶⁶

V úvodu připomíná, že židé byli stvořeni Bohem a proto nesmí být vyhlazeni nikým, natož pak lidmi, kteří vyznávají víru v Ježíše Krista. Poukazoval také na to, že francouzské autority nesou vinu za týrání židů, ať už hladem, žízní nebo fyzickým způsobem. Pak se zaměřuje na určité události odehrávající se ve zmíněném království a to na: stanovení

⁶⁶ GRAYZEL, Solomon. *The church and the Jews in the XIIIth century*. Philadelphia: The Dropsie college for Hebrew and cognate learning, 1933, str. 200 – 201 [online] [cit. 2016-05-08]. Dostupné z: <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=uc1.32106017471241;view=1up;seq=108>

čtyřleté lhůty, která slouží na splacení dluhu křesťanů, při které se zruší všechno nad základní dlužnou částku, nehledě na to, že je to proti veřejně uzavřeným smlouvám. Podle Řehoře jsou ale židé po čtyřleté lhůtě zatčeni a drženi ve vězení, dokud nezaplatí místnímu pánovi kauci, kterou on musí schválit. A tuto kauci zaplatí z dluhů, které jim křesťané vrátí. Což znamenalo, že židé přicházeli o všechno, jelikož kauce byla také zárukou, že v následující čtyřleté lhůtě nemohli vymáhat dluhy. Ti, kteří nebyli schopní dát dohromady kauci, zůstávali věznění. A Řehoř dále pány žaluje a jmenuje zločiny, jež jsou ve vězení na židech páchány. Světské autority využily církevní opatření namířené proti lichvářství a otočily to ve svůj prospěch. Je pravdou, že církve vedla silnou kampaň proti lichvě samotné, ať už během 13. století, nebo již o století dříve, ale podle papeže to bylo celé zneužito k nezákonnému rušení řádných dluhů, a co více, i k nelidskému mučení židů. Papež svůj list končí tím, že apeluje na francouzské církevní autority, aby zakročily na straně strádajících židů, zastavily mučení a dožadovaly se dodržování zákonných závazků. Církev tedy v tomto případě byla na straně židů, ač všechny tyto události dala do pohybu ona sama, když ostře vystupovala proti půjčování peněz.⁶⁷

Ani tento papež nebyl výjimkou a vydal roku 1235 obnovený dokument *Sicut Judeis* a v dopise uvádí, že pokračuje ve zvyku svých předků, tedy papežů Kalixta, Alexandra aj. Dnes se už nedovíme, zda to byl pouze strategický počín nebo krok myšlený upřímně, ale události, které následovaly, napovídají spíše, že to byla především strategie. Řehořův pontifikát je poznamenán rozhodnutím, které ovlivnilo evropské židovstvo. Ač v roce 1234 vydal papež bulu, kde nabádá k ochraně synagog, téhož roku v jiné bule srovnává židy s cisterciáckým řádem, který byl utlačován německými biskupy, když napsal: že se cisterciáci ocitli „*in worse condition than even the perfidious Jews, who are*

⁶⁷ CHAZAN, Robert. *Židé středověkého západního křesťanského světa: (1000-1500)*. Vyd. 1. Praha: Argo, 2009, 308 s. Každodenní život, str. 64 – 65.

by their own guilt condemned to perpetual slavery, and are received into our midst solely out of Christian pity and mercy“⁶⁸

V roce 1239 už vydal bulu, která odsoudila Talmud a nakázala i jeho následnou konfiskaci tímto způsobem:

*„Si vera sunt... Pokud je pravda to, co se říká o židech ve Francii a v dalších zemích, žádný trest by nebyl dostatečně veliký nebo dostatečně hodný jejich zločinu. Neboť oni, tak jak jsme se doslechli, nejsou spokojeni se Starým zákonem, který Bůh dal písemně Mojžíšovi: dokonce ho úplně ignorují a prohlašují, že jim Bůh dal jiný zákon, který se nazývá „Talmud“, to jest „Učení“, a který odkázal Mojžíšovi ústně. Nepravdivě prohlašují, že jim byl vložen přímo do jejich mysli a nepsaný tam zůstal zachován až do doby, kdy přišli lidé, nazývaní „Mudrci“ či „Zákoníci“, a z obav, že by se tento zákon mohl skrze zapomnění vytrátit z mysli lidí, převedli ho do písma, jehož rozsah zdaleka převyšuje text Bible. V tomto textu se nachází obsah tak urážlivý a nepopsatelně ohavný, že vyvolává pocit studu u těch, kdo o něm mluví, a zděšení u těch, kdo o něm slyší. Jelikož se říká, že (Talmud) je hlavní příčinou věrolomnosti židů a jejich zatvrzelosti, usoudili jsme, že je třeba varovat vaše společenství, a proto nařizujeme prostřednictvím apoštolského listu, abyste o první sobotě postní (3. března 1240) v dopoledních hodinách, až budou židé shromážděni v synagogách, z našeho pověření zabavili veškeré knihy židů, kteří žijí na vašem území, a tyto knihy dali pečlivě strážiti do úschovy dominikánským a františkánským mnichům. K účelu zabavení Talmudu můžete v případě potřeby využít i světské ozbrojené síly; můžete také vyhlásit trest exkomunikace proti všem ve vaší jurisdikci, ať už je to duchovenstvo nebo laici, kteří se odmítnou vzdát hebrejských knih ve svém vlastnictví navzdory vašemu varování, jež bude vysloveno obecně ve všech kostelích či jednotlivě.“*⁶⁹

⁶⁸ POLIAKOV, Léon. *The history of anti-semitism*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2003., str. 308 („v horším stavu, než proradní židé, kteří jsou ale svou vlastní vinou odsouzeni k věčnému otroctví a přesto jsou přijímáni do našeho středu výhradně z křesťanského soucitu a milosrdenství“).

⁶⁹ GRAYZEL, Solomon. *The church and the Jews in the XIIIth century*. Philadelphia: The Dropsie college for Hebrew and cognate learning, 1933, str. 240 – 241 [online] [cit. 2016-05-08]. Dostupné z: <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=uc1.32106017471241;view=1up;seq=108>

V roce 1236 se na Řehoře obrátil konvertita, Mikuláš Donin. Tvrdil, že Talmud zahrnoval protikřesťanské podněty a výroky, dílo to bylo veskrze odsouzeníhodné a tudíž by si zasloužilo, aby bylo zakázáno ve společnosti křesťanů. Spolu s dalšími konvertity Donin sestavil seznam 35 obvinění proti Talmudu. Například tvrdili, že Talmud učí, že ústní zákon je nadřazený zákonu psanému, nebo že obsahuje výroky rouhající se proti Ježíši, Panně Marii aj.⁷⁰ Dnes už se přesně nedozvíme, jaké byly Doninovy argumenty, přednesené u papežského dvora, ale o následném postupu církve svědčí papežské listy samotného Řehoře z roku 1239 adresované králům a prelátům Francie, Anglie i Španělska. Talmud podle nich odmítal Bibli jako božské zjevení a označoval jí za dílo lidí, a obsahoval materiály, které pohoršovaly ty, co o nich mluvili a budil děs u těch, kteří o nich zaslechli. Talmud tedy představoval hlavní důvod, proč židé nepřijali křesťanskou pravdu a tak vzhledem k tomu papež požádal všechny, kterým byly tyto listy směřované, aby první sobotu postní židům Talmud zabavili a uložili je k dominikánům a františkánům na opatrování. Dominikáni i františkáni nebyli vybráni náhodou. Ale jedním z důvodů bylo to, že stáli u zrodu pařížské univerzity a měli za úkol starat se o dogmatickou čistotu křesťanské nauky.⁷¹

Řehoř zemřel v roce 1241, ve dnech, kdy císař Fridrich II. obléhal Řím. Tento papež během svého pontifikátu podporoval žebravé řády a ustanovil inkviziční soudy, kterým jeho nástupce Inocenc IV. v roce 1253 rozšířil pravomoc o potřebu vynucovat přiznání na mučidlech.

⁷⁰ ROSENTHAL, M. Judah, „DONIN, NICHOLAS., SKOLNIK, Fred a Michael BERENBAUM (eds.). *Encyclopaedia Judaica*. 2nd ed. Vol. 05, Detroit: Macmillan Reference USA in association with Keter Publishing House, Jerusalem, c2007, str. 750.

⁷¹ CHAZAN, Robert. *Židé středověkého západního křesťanského světa: (1000-1500)*. Vyd. 1. Praha: Argo, 2009, 308 s. Každodenní život. str. 66 – 67.

2.5. Talmud jako problém

Ještě předtím, než se zaměřím na pontifikát dalšího papeže, je důležité připomenout co se dělo s Talmudem dál, před smrtí Řehoře a na počátku pontifikátu Inocence. V roce 1240 došlo k velké disputaci o Talmudu v Paříži: jeho rozsáhlé pasáže, které byly považované za problematické, byly přeloženy do latiny, a na jejich základě byla sestavena jeho obžaloba. Mikuláš Donin se sám objevil jako žalobce a proti němu stáli čtyři rabíni ze severní Francie, kteří byli na straně obhajoby: Jechiel z Paříže, Juda ben David z Melunu, Samuel ben Solomon of Chateau Thierry a Moses z Coucy. Z nichž nakonec pouze dva dostali možnost hájit Talmud. Ze soudních přelíčení se nedochovaly záznamy, ale výsledek je zřejmý. Talmud byl na základě disputace odsouzen ke spálení. A v roce 1242 bylo v centru Paříže veřejně spáleno na 24 plných vozů nejen zabaveného Talmudu, ale také různých rabínských spisů, které navazovaly na talmudickou tradici. Zničení Talmudu mělo vliv jak na Židy, tak na křesťany. Židé přišli o velmi cenné a posvátné knihy, což pro ně byla katastrofa nedozírných rozměrů, nehledě na to, že ve středověku se všechny knihy psaly ručně. A křesťanům se dostalo potvrzení jejich teorie, že židovská náboženská tradice je velmi nepřátelská vůči křesťanskému světu.⁷²

2.6. Inocenc IV. (1243 – 1254)

„Since they were condemned to slavery by the Lord for whose death they sinfully plotted, they shall recognize themselves, as a result of this act, as slaves of those whom the death of Christ set free while condemning them to slavery.“⁷³

⁷² ROSENTHAL, M. Judah, *The Talmud on Trial: The Disputation at Paris in the Year 1240*, The Jewish Quarterly Review, vol. 47, 1956, str. 58 – 76, [online] [cit. 2016-05-22]. Dostupné z: http://www.jstor.org/stable/1453186?seq=3#page_scan_tab_contents

⁷³ GRAYZEL, Solomon. *The church and the Jews in the XIIIth century*. Philadelphia: The Dropsie college for Hebrew and cognate learning, 1933, str. 253 („protože byli odsouzeni Pánem k otroctví, za jehož smrt

Inocenc IV. nastoupil do svého úřadu 1243 a zůstal v něm až do roku 1254. Už po roce na papežském stolci vydal bulu, která byla namířená proti židům a dále energicky pokračovala v odsuzování židovského Talmudu. Byla adresována králi Francie, Ludvíku IX.⁷⁴, který byl pochválen za rázné zakročení proti Talmudu. Papež ho žádal, aby i nadále proti němu a všem s ním souvisejícím spisům nebo komentářům zasahoval, a podněcoval ho k tažení proti Talmudu v celém francouzském království. Inocenc tedy pokračoval v omezovací politice svých nástupců a ještě přidal židům zákaz, zaměstnávat křesťanské ošetřovatelky. Bula měla následující znění:

„Impia judeorum perfidia... Proradní židé, z jejichž srdcí náš Vykupitel pro velikost jejich zločinů neodstranil závoj slepoty, ale doposud jim dovoluje setrvávat v ní, která se velikostí rovná celému Izraeli, nedbají na to, že je křesťanská zbožnost přijala a trpělivě a ze soucitu jim umožňuje žít mezi křesťany. Místo toho jejich proradnost vede k ohavnostem, které vzbuzují úžas a odpor u těch, kdo o nich slyší, a hrůzu u těch, kdo o nich mluví. Protože oni ve své nevděčnosti k Pánu Ježíši Kristu, který v přemíře své laskavosti trpělivě očekává jejich obrácení, neprokazují žádný stud za svou vinu ani úctu ke křesťanské víře, pohrdají Mojžíšovým zákonem a proroky a místo toho se řídí některými tradicemi svých starších. Přitom právě kvůli těmto tradicím je Pán napomíná v evangeliu a říká: „A vy proč kvůli své tradici přestupujete Boží přikázání /.../ a učíte zákonům, které jsou jen příkazy lidskými?“⁷⁵ V tradici toho druhu vychovávají a rozvíjejí své děti, kterážto tradice se v hebrejštině nazývá „talmud“. Je to pro ně významná kniha, přesahující co do velikosti text Bible. Nachází se v ní rouhání proti Bohu a jeho Kristu, zjevně vymyšlené bajky o Panně Marii i různé obludné omyly a neslýchané pošetilosti. Ale ohledně zákonů

způsobenou jejich spiknutím nesou vinu, aby sami poznali, že v důsledku tohoto činu se stali otroky těch, které Kristova smrt osvobodila, zatímco je samé odsoudila k otroctví“).

⁷⁴ Král Ludvík IX. byl po smrti prohlášen za svatého, celý jeho život je důkazem, že se snažil zachovat si čistou duši a tak vzal za své, aby odstranil veškerou hříšnost z židovských životů.

⁷⁵ Matouš 15, 3 – 9.

a učení proroků nechávají své syny v úplné nevědomosti. Obávají se, že kdyby pochopili zakázané pravdy, která se nacházejí v Zákoně a Prorocích, a bylo jim poskytnuto svědectví týkající se jednorozeného Syna Božího, který se stal člověkem, tyto (děti) by byly obráceny na víru a pokorně by se vrátily ke svému Vykupiteli. A protože nejsou s těmito věcmi spokojeni, činí z křesťanských žen pečovatelky svých dětí, což je urážkou křesťanské víry, a s těmito ženami páchají mnoho ohavností. Kvůli tomu si musí pravověrní dávat pozor, aby na sebe nepřivolali Boží hněv, když ke své hanbě strpí, aby dělali věci, které vnášejí zmatení do pravé víry. Poté, co si náš milovaný syn, pařížský kancléř, jakož i učenci, pařížští regenti, na příkaz našeho předchůdce, papeže Řehoře blahé paměti, jak vyhlásil v posvátném dekretu, přečetli výše zmíněnou nestoudnou knihu, stejně jako ostatní, které spolu s komentáři k nim měli ve svém vlastnictví, a poté, co je přezkoumali, svěřili je plamenům za přítomnosti kněží a laiků, což vyvolalo u proradných židů zmatení, jež bylo vidět v jejich dopisech. Také Vy, katolický král a veskrze křesťanský kníže, jste v těchto záležitostech poskytl příhodnou pomoc a rozšířil svou přízeň. Za to Vaši Excelenci velebíme spolu s příslušnou chválou Boha, a vyjadřujeme Vám vděčnost. Nicméně jelikož urážlivé rouhání těchto židů dosud neskončilo a oni navzdory svým problémům nic nepochopili, žádáme Vaši královskou Výsost a snažně prosíme ve jménu Pána Ježíše Krista, abyste s patřičnou přísností zasáhl proti ohavnostem a odporným excesům toho druhu, které páchají k urážce Stvořitele a k újmě Kristova jména, a které jste již s chvályhodnou zbožností začal stíhat. Také výše uvedené nestoudné knihy, odsouzené zmíněnými učenci, stejně jako všechny komentáře, jež tito učenci prozkoumali a odsoudili, by měly být na váš příkaz spáleny v ohni všude tam, kde se je v celém Vašem království podaří nalézt. Měl byste jim přísně zakázat mít nadále jakékoli křesťanské pečovatelky nebo jiné křesťanské služebnictvo, aby děti svobodně narozené nesloužily dětem otroků, neboť byli odsouzeni k otroctví Pánem, za jehož smrt způsobenou jejich spiknutím nesou vinu, aby sami poznali, že v důsledku tohoto činu se stali otroky těch, které Kristova smrt

*osvobodila, zatímco je samé odsoudila k otroctví; abychom od nynějška mohli s příhodnou chválou svěřovat Bohu Vaši upřímnou horlivost.*⁷⁶

Ještě jednou označí Talmud za knihy ohavnosti vůči křesťanství a obviňují židy z toho, že svým dětem úmyslně předávají pouze talmudickou tradici místo toho, aby jim předávali pravé Slovo boží. Důvod je prostý: židé se podle tohoto listu bojí, že když by si jejich děti přečetly a vzápětí by odhalily, co text skrývá, tak by neměly na výběr a uvěřily by v Krista Ježíše.

I od Inocence v roce 1246 obdrželi věřící opětovně vydávaný dokument *Sicut Judeis*, tudíž církvev ještě držela ochranu nad statusem židů. Papež během svého pontifikátu psal dopisy nejen arcibiskupům Vídně, ale i Králům Francie, Navary nebo hrabatům ze Champagne.

Za tři roky od vydání buly *Impia judeorum perfidia*, přišli za papežem židovští představitelé s námitkou, že když byl židům zabaven a spálen Talmud, tak jim je bráněno vyznávat svou víru. Židům bylo přiznáno právo, že mohou žít podle své vlastní náboženské představy a tím, že jim byl sebrán Talmud, jim toto právo bylo ve skutečnosti odmítnuto. Postoje Řehoře i Inocence, vůči Talmudu, se v konečném shrnutí shodovaly s postojem židů. Obě skupiny představovaly Talmud, ať už pozitivně nebo negativně, jako prostředek, skrze který si židé udržovali svou náboženskou identitu po staletí. Inocenc po návštěvě židů požádal, aby byl Talmud znovu prověřen a pasáže, které křesťany urážely, měly být odstraněny, a zredukovaný Talmud měl být židům navrácen. Podle dostupných zdrojů víme, že se tento akt návratu nikdy neuskutečnil. Církve celou situaci okolo negativního vnímání Židů v křesťanské společnosti jen zhoršovala, jelikož intenzivně židy obviňovala jako drzé rouhače.⁷⁷

⁷⁶ GRAYZEL, Solomon. *The church and the Jews in the XIIIth century*. Philadelphia: The Dropsie college for Hebrew and cognate learning, 1933, str. 250 – 251 [online] [cit. 2016-05-08]. Dostupné z: <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=uc1.32106017471241;view=1up;seq=108>

⁷⁷ CHAZAN, Robert. *Židé středověkého západního křesťanského světa: (1000-1500)*. Vyd. 1. Praha: Argo, 2009, 308 s. Každodenní život, str. 68 – 79.

V roce 1247 vydal Inocenc IV. v Lyonu listinu, která byla adresovaná církevním prelátům v Německu a ve stejném znění později byla adresována prelátům Francie. Bula nejen chrání Židy, ale také odmítá obvinění z rituální vraždy:

„Lachrymabilem Judaeorum... Obdrželi jsme plačtivou stížnost židů z Německa, že některá knížata, ať už církevní nebo laická, stejně jako jiní šlechtici a vládci vašich oblastí a diecézí proti nim kují zlé plány a hledají četné a rozmanité záminky, aby je mohli nespravedlivě okrást a ukořistit jejich majetek, aniž by uvážili, že svědectví o křesťanské víře vzešlo právě z židovských dějin. Navzdory tomu, že Boží zákon vedle jiného hlásá „Nezabiješ“⁷⁸, a že tento zákon židům zakazuje dotýkat se během slavení Pesachu mrtvého těla, přesto jsou falešně obviňováni z toho, že se během této slavnosti dělí o srdce zavražděného dítěte. Lidé věří, že to jejich zákon přikazuje, ačkoliv je to s tímto zákonem zjevně v rozporu. Kdykoli se najde nějaké mrtvé tělo, jejich pronásledovatelé zlovlně svalí vinu na ně. Kvůli tomuto a mnoha dalším smyšleným zločinům běsní v jejich řadách, i když židé nejsou z těchto trestných činů obviněni, ani se k nim nepřiznali, ani z nich nejsou usvědčeni. V rozporu s privilegiem, která židům milosrdně udělil apoštolský stolec, je tito vládci v urážce Boha a spravedlnosti olupují o jejich majetek. Utiskují je odepřením potravy, vězněním a mnoha druhy zranění a útisku, postihují je různými druhy trestů a odsuzují veliké množství z nich k nanejvýš hanebné smrti, takže židé žijí za vlády zmíněných knížat, šlechticů a mocnářů v horších podmínkách než jejich předci za faraóna v Egyptě. Z míst, která oni a jejich předkové obývali od nepaměti, jsou nuceni odejít do bídného exilu. Ve strachu z úplného vyhlazení se tedy domnívali, že najdou útočiště pod ochranou Apoštolského stolce. Protože nechceme, aby byli zmínění židé, jejichž obrácení náš Pán ve svém milosrdenství očekává, nespravedlivě pronásledováni, neboť v souladu s prorockým svědectvím bychom měli věřit, že zbytek z nich bude zachráněn, nařizujeme, abyste jim byli příznivě nakloněni a prokazovali jim laskavost a abyste poté, co zjistíte něco o výše uvedených případech, kdy došlo k neuváženým útokům proti židům ze strany

⁷⁸ Exodus 20,13.

*zmíněných prelátů, šlechticů a vládců, a poté, co situaci vrátíte do normálního stavu, nepřipustili bezdůvodné obtěžování židů ve výše uvedených či podobných případech.*⁷⁹

Bula zřejmě reagovala na stížnost německých židů, kteří se pod vládou císaře Fridricha II. necítili dostatečně chráněni, neboť této stížnosti předcházelo několik obvinění z rituální vraždy. Když papež poukazoval na situaci předků židů v Egyptě, měl samozřejmě na mysli kapitoly knihy Exodus 1 – 11. O Bibli se opírá na více místech: když poukazuje na přikázání Desatera „nezabiješ“ a pak na jednotlivá ustanovení z knihy Numeri. Například, kdyby se někdo dotkl mrtvého krátce před oslavou Pesachu, nebo byl na daleké cestě (Numeri 9, 6 – 14), židé přesto měli od Mojžíše povoleno svátky slavit podle knihy Numeri. Lidé, kteří neznali Starý zákon, se ale klamně domnívali, že je židům přikázáno během slavení Pesachu dělit se o srdce malého dítěte, a proto apelovali na důrazné potrestání židů. Dále Inocenc zakazoval židy obírat o jejich majetek, trýznit, mrzačit nebo dokonce upalovat bez řádných soudů a doznání.⁸⁰ Cílem zřejmě nebylo bránit židy za každých okolností, ale dodržovat platné zákony i vůči židům. Tato bula rozhodně neměla za následek vymýcení mýtu rituální vraždy, ač i hlasy židovských rabínů se přidávaly a dosvědčovaly, že judaismus zakazuje požívání jakékoliv krve, zvířecí, natož pak lidské. Nicméně, představa, že židé používali pro tajemné rituály krev, se šířila dál. Ale bula *Lachrymabilem Judaeorum*, prezentovala představu, že židé jsou svědky Ježíšova příběhu, že jsou živým důkazem pravdivosti jeho života, a od této skutečnosti se má také odvíjelo jejich postavení a nejen to, očekávalo se, že se nakonec obrátí a přijmou křesťanskou víru.⁸¹

⁷⁹ GRAYZEL, Solomon. *The church and the Jews in the XIIIth century*. Philadelphia: The Dropsie college for Hebrew and cognate learning, 1933, str. 268 – 269 [online] [cit. 2016-05-08]. Dostupné z: <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=uc1.32106017471241;view=1up;seq=108>

⁸⁰ BUTTARONI, Susanna. a Stanisław. MUSIAŁ. *Ritualmord: Legenden in der europäischen Geschichte*. Wien: Böhlau, 2003., str. 70 – 73.

⁸¹ GRAYZEL, Solomon. *The church and the Jews in the XIIIth century*. Philadelphia: The Dropsie college for Hebrew and cognate learning, 1933, str. 292 – 293 [online] [cit. 2016-05-08]. Dostupné z: <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=uc1.32106017471241;view=1up;seq=108>

Inocencův pontifikát skončil v roce 1254. Byl papežem, který nijak zvlášť neprosazoval židy, když ale židé našli odvahu a hledali útočiště u papežského stolce, tak ze strany Inocence se jim dostalo pochopení a určitého zastání, ať už se to týkalo přezkoumání problému s Talmudem, což nemělo ve skutečnosti žádný účinek, nebo co se týkalo obvinění z rituální vraždy.

Po Inocencovi následovali před Klementem IV. ještě dva papežové Alexander IV. a Urban IV. I oni potvrdili dokument *Sicut Judeis*, v kterém reagovali na odkazy své doby například právě odsouzení rituální vraždy, která byla tehdy velmi aktuální.

2.7. Klement IV. (1265 – 1268)

Jews are „subjected to deserved servitude until, their faces covered with shame, they are compelled to seek the Lord.“⁸²

Klement IV nastoupil svůj úřad v roce 1265 a zůstal v něm tři následující roky.

I za těch nejpříznivějších okolností byli židé jen zřídka kdy v bezpečí pod přísnými křesťanskými panovníky a nejen ti měli vliv na život židů. Novým fenoménem 13. století bylo misionářské působení katolické církve mezi židy i muslimy. Nejsnadnějším řešením bylo donucování židů světskou mocí se zúčastnit křesťanských kázání, která se pro ně stala povinná. Židé se všeobecně snažili vyhnout otevřeným konfrontacím s křesťany, ale ne vždy se jim to podařilo.⁸³ Za zmínku stojí případ španělského filozofa Nachmanidese. Pobídnut v roce 1263 králem Jakubem I. Aragonským, zahájil Nachmanides v Barceloně veřejnou disputaci se židovským konvertitou ke křesťanství, mnichem Pavlem. Král slíbil,

⁸² SANZENBACHER, Carolyn K, “*Early Christian Teachings on Jews: A Necessary Cause of the Antisemitism that Informed the Holocaust*”, 2010 [online] [cit. 2016-05-25]. Dostupné z: https://libres.uncg.edu/ir/uncg/f/Sanzenbacher_uncg_0154M_10547.pdf („Židé jsou podrobena otroctví, které si zaslouží, do té doby jsou nuceni hledat Pána a jejich tváře jsou pokryté hanbou“).

⁸³ CHAZAN, Robert. *Židé středověkého západního křesťanského světa: (1000-1500)*. Vyd. 1. Praha: Argo, 2009, 308 s. Každodenní život, str. 73 – 76.

že Nachmanides nebude potrestán. Disputace dopadla jasným vítězstvím Nachmanidese a král dodržel své slovo a vyplatil Nachmanidesovi odměnu. Dominikáni se však tomuto rozhodnutí vzepřeli a společně s papežem Klementem IV. donutili krále svůj slib daný Nachmanidesovi vzít zpět. Klement IV. schválil odsouzení a následné vyhnanství Nachmanidese a nařídil, že židé musí navštěvovat kázání dominikánských mnichů.⁸⁴ Snahy obrátit židy na křesťanství byly naléhavější od poloviny 13. až do 15. století. K tomu měly přispět disputace, avšak mnoho židů se do křesťanských řad nehrnulo.

V jedné z podkapitol jsem zmínila, že Řehoř IX. založil inkvizici a papež Inocenc IV. dal inkvizici pravomoc vynutit přiznání obviněných z hereze prostřednictvím mučidel. Klement IV. rozšířil inkvizitorům jejich pravomoc prostřednictvím buly *Turbato corde*, (česky „*S neklidným srdcem*“), v roce 1267. Cílem bylo hledat řešení odpadlictví židovských konvertitů, včetně těch, kteří byli donuceni konvertovat pod výhružkou smrti.⁸⁵ Bula byla adresovaná mnichům z řad františkánů a dominikánů, kteří měli hledat židy, podporující, židovské konvertity, v jejich návratu k judaismu. Následně ji pravidelně vydávali i další papeži.⁸⁶

„Turbato corde... Našim milovaným synům, mnichům dominikánského a františkánského řádu, kteří nyní jsou, nebo kteří budou v budoucnu zastupovat papežskou autoritu jako inkvizitoři proti kacířství, posíláme pozdravení a apoštolské požehnání. S rozrušeným srdcem jsme se dozvěděli a dáváme vám na vědomí, že velké množství hříšných křesťanů, kteří opustili pravdu katolické víry, zlovolně přešlo k židovskému vyznání; toto zjištění je tím více odsouzeníhodné, že zde dochází k rouhání vůči požehnanému Kristovu jménu s nepřátelstvím, které je vytvářeno vědomě. Protože je nutné

⁸⁴ BOYS, Mary C. *Seeing Judaism anew*. Lanham, Md.: Rowman & Littlefield Publishers, 2005., str. 101

⁸⁵ Nucené křty židů se projevovaly už od raného středověku. Už při první křížové výpravě byli židé zabíjeni, protože dali smrti přednost před konverzí ke křesťanství. A během 13. století bylo duchovenstvo nakloněno myšlence, že konverze je nutná, i když se provádí pod hrozbou smrti vyvrcholením této politiky byla právě bula Klementa IV.

⁸⁶ ABULAFIA, Anna Sapir, *Christian Jewish Relations 1000-1300: Jews in the Service of Medieval Christendom*, Routledge 2014, str. 82 – 83.

*zasáhnout důrazně a rychle proti tomuto prokletému moru, který se, jak jsme se dozvěděli, rozšiřuje nikoli bez škodlivých účinků na křesťanskou víru. Skrze toto apoštolské psaní vám všem svěřujeme úkol, abyste po věrném a svědomitém vyšetření pravdy jak mezi křesťany, tak i mezi židy, v mezích stanovených apoštolským stolcem pro vyšetřování kacířů, zasáhli proti těmto křesťanům, které shledáte vinými z těchto pochybení, tak jako by byli kacíři; zároveň budete muset potrestat patričním trestem židy, kteří zlákali křesťany kteréhokoli pohlaví pro své odporové obřady nebo kteří se je od nynějška dále budou snažit pro své vyznání získat; ty, kdo se budou protivit, je nutné potrestat zmíněným církevním trestem bez možnosti odvolání, a v případě potřeby přivolat na pomoc i světské ozbrojené síly.*⁸⁷

2.8. Řehoř X. (1271 – 1276)

Klement zemřel roku 1268 a jeho nástupce Řehoř nastoupil do úřadu papeže až v roce 1271. Podle některých zdrojů je označován za jednoho z nejlaskavějších papežů vůči židům. V roce 1272 znovu vydal *Sicut Judeis* a doplnil ji o důležitý dodatek: pokud někdo obviní židy, ale půjde jen o křesťanské svědectví, nebude dostačující, musí se objevit i židovští svědci.⁸⁸ Jeho náklonost k židům se projevila i tehdy, když jasně odsoudil jejich obviňování z rituální vraždy a poukázal na to, že šlo o prostředek sloužící k vydírání židů. Ustanovil soudům povinnost nebrat tato obvinění v potaz, a propustit na svobodu židy uvězněné na základě nařčení, že spáchali rituální vraždu. A do budoucnosti uzákonil, že žid mohl být zatčen pouze, pokud byl přistižen přímo při činu. V tomto případě si za vzor

⁸⁷ CLEMENT IV., „*TURBATO CORDE*“ – [online] [cit. 2016 – 05 - 08]. Dostupné z: <http://www.cn-telma.fr/relmin/extrait268771/>

⁸⁸ BUTTARONI, Susanna. a Stanisław. MUSIAŁ. *Ritualmord: Legenden in der europäischen Geschichte*. Wien: Böhlau, 2003., str. 73.

vzal bulu papeže Inocence IV. z roku 1247, která se jmenovala *Lachrymabilem Judaeorum*.⁸⁹

Je důležité také zmínit jeden krok, který ochranné tendence papeže Řehoře nepotvrdil, a to nové vydání buly *Turbato corde* v roce 1274, která uvrhla židy do rukou inkvizice. Když se bula již opakovala, uváděla se následující formulí a dále už se zkopíroval text předchozího znění, podobně jako v případě *Sicut Judeis*:

„Řehoř biskup, služebník služebníků Božích, našim milovaným synům...“⁹⁰

2.9. Mikuláš III. (1277 – 1280) a Mikuláš IV. (1288 – 1292)

Po Řehořovi X., jehož pontifikát skončil v roce 1276, nás budou zajímat dva papežové, se stejným jménem, tedy Mikuláš III. a Mikuláš IV.

Mikuláš III. během svého dvouletého krátkého působení věnoval konverzi židů značnou pozornost. Vydal bulu *Vineam Sorec*⁹¹, adresovanou dominikánským a františkánským mnichům a podporující již předchozí snahy o konverzi na základě účasti na křesťanských kázáních. Kázání židům bylo vysoce podporováno a k tomuto účelu probíhala speciální školení mnišských kazatelů. Konverze židů měla probíhat na úrovni dobrovolnosti a církve se měla především snažit o to, aby křest neprobíhal násilnou formou, nebo pouze účelově, jako ochrana před útoky křesťanů. V rozporu s tímto prohlášením ustanovily některé církevní rady a synody za pontifikátu papeže Mikuláše III. další restrikce, které zakazovaly styky židů s křesťany.⁹²

⁸⁹ MARCUS, Jacob Rader. *The Jew in the medieval world: a source book: 315-1791*. Rev. ed. Cincinnati: Hebrew Union College, 1999. Str. 151 – 154 [online] [cit. 2016 – 05 - 28]. Dostupné z: <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=mdp.39015046330851;view=1up;seq=181>

⁹⁰ NICHOLAS IV., „*TURBATO CORDE*“ - [online] [cit. 2016 – 05 - 08]. Dostupné z: <http://www.cn-telma.fr/relmin/extrait268771/>

⁹¹ Autorce se nepodařilo najít bulu v celém znění.

⁹² RIST, Rebecca. *Popes and Jews, 1095-1291*. New York, NY: Oxford University Press, 2016. Str. 218 – 219.

Posledním papežem, který se více věnoval židům, byl Mikuláš IV. Ani on neměl jednotné stanovisko vůči židům, asi jako většina předcházejících papežů. Ustanovil, jak měli inkvizitoři postupovat proti konvertitům, kteří se navrátili k judaismu, a potvrdil bulu papeže Klementa IV. „*Turbato Corde*“ v roce 1288. Také obnovil dřívější rozhodnutí týkající se nošení odlišného oděvu židů. Poté ochránil židy v Římě před obtěžováním křesťanů v roce 1291. Bylo zvláštní, jak veliký rozpor měli papežové ve vztahu k židům: v opozici proti sobě vydávali ochraňující dokument *Sicut Judeis* a jeho pravý opak *Turbato corde*. O to více, že nenajdeme žádnou zmínku o případu reakce papeže na vyhnání židů z Anglie v roce 1290.⁹³

V roce 1290 se počala zhoršovat i situace židů ve Francii, k čemuž přispělo další obvinění ze znesvěcení hostie⁹⁴. Do té doby většinu obvinění např. z rituálních vražd, jak jsem již zmínila, král Ludvík VII. odmítal, avšak v tomto případě je uznal nejen on, ale i pařížský biskup. Údajné znesvěcovatele odsoudili a neustálé připomínání případu v lidech podněcovalo hněv a nenávist vůči židům, která gradovala následující dvě století a měla fatální následky.

⁹³ LANGE, de Nicholas, „*NICHOLAS IV*“, SKOLNIK, Fred a Michael BERENBAUM (eds.). *Encyclopaedia Judaica*. 2nd ed. Vol. 15, Detroit: Macmillan Reference USA in association with Keter Publishing House, Jerusalem, 2007, str. 250.

⁹⁴ Od konce 13. století a během 14. a 15. století byli židé nařčeni, že znesvěcují hostie. IV. Lateránský koncil ustanovil doktrínu o tzv. transsubstanciaci, což znamenalo, že v hostii je skutečně přítomno Kristovo tělo. Židé měli údajně při krádežích hostií znovu mučit Krista, hostii bodat, pálit, či jinak ji poškozovat. Od konce 13. století vedlo nařčení k mnoha zinscenovaným procesům, které doprovázelo nejen mučení, ale také popravy a násilné napadání židovských čtvrtí. Viz TRACHTENBERG, Joshua. *The devil and the Jews: the medieval conception of the Jew and its relation to modern antisemitism*. 2nd pbk. ed. Philadelphia: Jewish Publication Society of America, 1943, str. 109 – 123.

3. Propojení morové epidemie 14. století s protižidovskými represemi

Situace v Evropě se pro Židy během 14. století začala značně přiostrřovat. Nejen, že sílila obviňování ze všeho možného i nemožného, ale také byli vyháněni ze svých domovů.

Nejprve z Anglie za vlády krále Edvarda I. v roce 1290, kde si mohli vybrat mezi odchodem ze země a konverzí. I když někteří konvertovali, většina jich odešla do Francie, kde svým příchodem velmi zkomplikovali situaci tamní židovské komunitě, která, aniž to tušila, neměla mít ve Francii také svojí budoucnost jistou. Jelikož z Francie byli Židé vyhnáni o celých šestnáct let později králem Ludvíkem VII. Židé tak byli vytlačováni z prosperujícího západu do méně rozvinutých oblastí severní a východní Evropy.⁹⁵ Zajímavě se vyvíjela i situace na Pyrenejském poloostrově. Na počátku 13. století se ještě Židům dařilo: vlastnili pozemky i šlechtické tituly. I když občas docházelo k místním pogromům a segregacím, která ale nebyla vždy způsobená katolickou církví. Co se týče 2. pol. 14. století, situace se výrazně zhoršila. Mezi Anglií a Francií probíhala nekončící a krutá Stoletá válka, křesťané vedli vítězné boje proti výpadům muslimů a neměli bychom zapomínat ani na zapálené jednotlivce, mezi nimiž vynikal fanatický kněz Fernando Martínéz, který neváhal štvát a burcovat křesťany proti Židům a nezastavoval se ani před protižidovskými akcemi, které již byly nad rámcem církevních dokumentů.⁹⁶

Papežem, který měl pontifikát na pomezí dvou století, byl Bonifác VIII. (1294 – 1303). Postoj papeže vůči Židům nebyl nijak pozitivní. Nejen, že pochválil občany Paříže za zřízení kaple na místě, kde mělo údajně dojít k zázrakům, když byli Židé mučeni za znesvěcení hostie. V roce 1299 reagoval na stížnost Židů v Římě a v Avignonu, kterou

⁹⁵ CHAZAN, Robert. *Židé středověkého západního křesťanského světa: (1000-1500)*. Vyd. 1. Praha: Argo, 2009, 308 s. Každodenní život. str. 169 – 170.

⁹⁶ POLIAKOV, Léon. *The history of anti-semitism*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2003., str. 116 -156.

vznesli proti inkvizitorům kvůli skutečnosti, že židé neznali své žalobce. Bonifác tedy vydal rozhodnutí, že inkvizitoři měli povinnost nejen zveřejnit jména žalobců, ale také, že měli mít omezenou pravomoc ve stíhání židů za jejich víru.⁹⁷ Co se týkalo konvertitů, Bonifác nařídil, že pokud žid, ať už dospělý nebo nezletilý, byl jednou pokřtěn, musí zůstat křesťanem, čímž reagoval na situaci, kdy židé podněcovali své bývalé souvěrce, aby se znovu k judaismu navrátili.

Bonifác byl poslední mocensky silný a na panovnicích nezávislý papež. Jeho spor s francouzským králem Filipem Sličným ukázal, že papež je bez politické podpory bezmocný. Následně byli voleni papeži francouzského původu a nástupce Bonifáce, Klement V. už nepovažoval za hodné sídlit v Římě. Proto své sídlo nejprve přesídlil do Lyonu a nakonec se usadil v Avignonu, kde úřadovali i jeho nástupci.⁹⁸

3.1. Jan XXII. (1316 – 1334)

Papež Jan XXII. usedl na papežském stolci v Avignonu od roku 1316 do roku 1334. Ve vztahu k židům zaujímal prozíravý postoj a přizpůsoboval se převážně dané situaci. Rok po svém nástupu do funkce vydal bulu *Ex Parte Vestra*, adresovanou inkvizitorům ve Francii. Odsuzovala židovské konvertity a kacíře, kteří se znovu navrátili k judaismu. Znovu rozšiřuje pravomoc inkvizitorů těmito slovy:

„Ex Parte Vestra... Naším milovaným synům, inkvizitorům proti kacířské zkaženosti, pověřeným pro francouzské království, zasíláme pozdravy, atd. Z vaší strany nám bylo vyličeno, že někteří z těch, kdo jsou vini, podezřelí nebo obvinění z kacířské zkaženosti nebo konvertovali od židovského zaslepení ke katolické víře a potom ji znovu

⁹⁷ STOW, Kenneth R. *Popes, church, and Jews in the Middle Ages: confrontation and response*. Burlington, VT: Ashgate, 2007. Collected studies, str. 277 – 278.

⁹⁸ FRANZEN, August a Roland FRÖHLICH. *Malé dějiny církve*. 3., dopl. a rozš. vyd. V Kostelním Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, 398 s. Studium (Karmelitánské nakladatelství), sv. 1., str. 171.

opustili, uprchli do kostelů nikoli pro uzdravení v podobě spásy, nýbrž proto, aby unikli vaší ruce a vyhnuli se rozsudku trestu za své zločiny, kvůli nimž jste pokorně prosili o prozřetelnost apoštolského stolce. Proto jsme – v úzkostlivé snaze zničit nepřátele pravé víry a vyrvat z kořenů rostliny škodlivé i nakažené ze zahrady Páně – nařizujeme tímto apoštolským listem, abyste za použití vlastního rozlišování a v duchu papeže Martina IV., našeho předchůdce blahé paměti (který povolal apoštolským dopisem tyto inkvizitory proti kacířské zkaženosti do celého francouzského království), svobodně vykonávali povinnost danou vaším úřadem a zasáhli proti těm, kdo se proviní jakýmkoli druhem kacířské zkaženosti, nebo koho z těchto věcí budete zvláště podezřívat, i proti obráceným židům obviněným z výše uvedených hanebností, kteří se poté – otevřeně, nebo dle pravdivého svědectví – od víry znovu odvrátili, a abyste je potrestali podle povahy jejich zločinu, jako by vůbec neuprchli do kostelů a výše zmíněných míst, a abyste všechny, kdo se tomu budou protivit, potrestali vyhoštěním z církve bez možnosti odvolání. A aby před vámi v této věci nestály žádné překážky, přikazujeme našim ctihodným bratrům arcibiskupům a biskupům jmenovaným na území celého francouzského království – kteří si jistě přejí, aby náš mandát byl bez překážek naplňován – aby vám nebránili, nýbrž vám naopak v těchto záležitostech napomáhali, kdykoli se naskytne příležitost.“⁹⁹

List odsuzuje konvertity i židy, kteří se schovávali v kostelech ze strachu ze smrti a nikoliv z naděje na spásu. Inkvizitoři jsou zplnomocněni, aby, pokud pojmou podezření, tyto kacíře z domu Božího vyvedli, ovšem se vši úctou, které si toto místo zaslouží. Biskupovi už od tohoto okamžiku nebyly předkládány důkazy vůči zločincům. Inkviziční tribunály nesměly nikoho zatknout, pokud neměly dostatek usvědčujících důkazů z trestného činu. Jan podporoval konverze židů ke křesťanství, dokonce doporučoval

⁹⁹ SIMONSOHN, Shlomo, *The Apostolic See and the Jews: Documents: 492 – 1404*, Toronto: Pontifical Institute of Medieval Studies, 1988, sv.1, str. 303 – 304.

zaměstnávat konvertity, kteří uměli hebrejsky a aramejsky tak, aby mohli křesťany tyto jazyky vyučovat.¹⁰⁰

Další bula *Cum sit absurdum* se týkala židovských konvertitů ke křesťanství. Zastává se konvertitů: pokud před konverzí vlastnili majetek, nemusí se ho vzdávat, tak jako tomu bylo dříve. Konvertité už nesměli být okrádáni ani nijak jinak napadáni. Tato bula byla vydána roku 1320:

„Cum sit absurdum...pro připomínku do budoucnosti. Je absurdní, a v rozporu se zákonem židů, aby některým z těch, kteří se obrátili na křesťanskou víru dle vnuknutí Páně, z důvodu, že to sami chtěli, zabavit jim jejich majetek a po konverzi je tak vystavit chudobě. Naproti tomu ti co zůstávají v židovské věrolomnosti, oplývají všemi úředními hodnostmi konkrétně v hrabství Venesinském, o němž je známo, že je plně oddáno apoštolské stoliči stejně jako jiná hrabství a země. Proti těm přísně nařizujeme a přikazujeme, aby vůči konvertitům, kteří se v budoucnu přihlásí ke katolické víře, bylo přistupováno se stejnou vážností jako k pokřtěným křesťanům, a byl jim ponechán jejich majetek a zboží...a nebylo dovoleno obtěžování, ale aby byli chráněni a bráněni tito konvertité před nespravedlnostmi a násilnostmi.“¹⁰¹

Roku 1320 vydal papež ještě jednu bulu, *Super illius spekula*, “která oficiálně potvrdila doktrínu o d'áblech a démonech a přísně odsuzovala falešné křesťany uctívající satana a vyrábějící s jeho pomocí různé magické předměty.“¹⁰² Papež vydal bulu v návaznosti na událost, která jí předcházela: rolníci ze severní Francie se rozhodli opustit své domovy a vydali se na cestu do Svaté země (aby následovali vzor křížových výprav), hlavním

¹⁰⁰ BLUMENKRANZ Bernhard, „John XXII., SKOLNIK, Fred a Michael BERENBAUM (eds.). *Encyclopaedia Judaica*. 2nd ed. Vol. 08, Detroit: Macmillan Reference USA in association with Keter Publishing House, Jerusalem, 2007, str. 379.

¹⁰¹ SIMONSOHN, Shlomo, *The Apostolic See and the Jews: Documents: 492 – 1404*, Toronto: Pontifical Institute of Medieval Studies, 1988, sv.1, str. 315 – 316.

¹⁰² ARAVA-NOVOTNÁ, Lena, *Příspěvek ke genezi protižidovských mýtů a stereotypů ve středověkém křesťanském myšlení*, Plzeň, Praha, str. 18.

motivem jim bylo zbavit se chudoby a hlavně změnit své životy. Vydali se směrem do jižní Francie a po cestě se k nim přidávali nejen další rolníci, ale také chudí mniši, kteří toto hnutí více upevňovali. Povstání se nakonec změnilo na křížovou výpravu pastevců, kdy všichni svou nenávist obrátili vůči židovskému obyvatelstvu. Zničeno a vyvražděno bylo na 140 židovských obcí. Nikdo, ať už církev nebo král, proti nim nezasáhl, až do chvíle kdy svou nenávist obrátili proti klášterům, jelikož už neměli co likvidovat, v tu chvíli zasáhli královští vojáci a toto hnutí rozehnali.¹⁰³ Už v roce 1321 se v jižní Francii začalo šířit obvinění židů, že jsou prokletí a spolčili se nejen s malomocnými, ale dokonce se zlými mocnostmi, z důvodu, aby poškodili křesťanské obyvatelstvo. Doba si žádala další mýtus a obvinila židy ze spiknutí s nepřáteli proti křesťanům, a navíc byli obviňováni z pokusů otrávit studně a jinak křesťany poškozovat. Koncem roku 1321 se konal první proces s židovskými obyvateli.¹⁰⁴ Konfiskace majetku králem, upalování nebo placení pokut byl následek těchto nepravdivých zvěstí, na jejichž základě se křesťanské obyvatelstvo vrhlo na již oslabené židy.¹⁰⁵

Papež Jan XXII. vydal také v roce 1322 nařízení, aby se spálil Talmud, hlavně v Římě, odkud židy vyhostil.¹⁰⁶

3.2. Klement VI. (1342 – 1352)

Klement VI. byl dalším z Avignonských papežů, který setrval ve svém úřadu deset let, od roku 1342 – 1352. Ve zlých časech byl pro židy aspoň částečnou oporou, ačkoliv i on si vynucoval nošení rozlišovacích znamení. V Seville udělil židům povolení, aby si postavili

¹⁰³ ARAVA-NOVOTNÁ, Lena, *Příspěvek ke genezi protižidovských mýtů a stereotypů ve středověkém křesťanském myšlení*, Plzeň, Praha, str. 18.

¹⁰⁴ TRACHTENBERG, Joshua. *The devil and the Jews: the medieval conception of the Jew and its relation to modern antisemitism*. 2nd pbk. ed. Philadelphia: Jewish Publication Society of America, 1943, str.102.

¹⁰⁵ ARAVA-NOVOTNÁ, Lena, *Příspěvek ke genezi protižidovských mýtů a stereotypů ve středověkém křesťanském myšlení*, Plzeň, Praha, str. 18.

¹⁰⁶ STOW, Kenneth R. *Popes, church, and Jews in the Middle Ages: confrontation and response*. Burlington, VT: Ashgate, 2007. Collected studies, str. 38.

novou synagogu. Vystoupil proti vyhnání židů z Dauphiné, kde bylo veliké množství židů uvězněno a jejich majetek zabaven. Ihned bylo zahájeno vyšetřování, které podezřelé očistilo. Protože neexistuje žádná zpráva o vyměření trestu, je evidentní, že vyšetřování bylo zahájeno a podezřelí byli očištěni.¹⁰⁷

Jedním z jeho největších počinů bylo vystoupení proti obvinění z černé smrti. Papež Klement se svými rozhodnými kroky zařadil mezi moudré církevní velikány 14. století, udělil odpuštění hříchů všem, kteří zemřeli následkem moru (1348 – 1350)¹⁰⁸ bez ohledu na to, jestli to byl křesťan, žid, pohan či muslim. Bula *Quam vis Perfidiam*, byla vydaná v roce 1348¹⁰⁹ a vztahovala se na všechny křesťany, od arcibiskupa, až po církevní laiky:

„Quam vis Perfidiam... Všem našim bratřím arcibiskupům a biskupům a našim milovaným vyvoleným synům opatům, převorům, jáhnům, nadřízeným, arcijáhnům, vikářům, světskému duchovenstvu, úředníkům, rektorům a jiným prelátům kostelů a klášterů a jejich zástupcům, také církevním laikům... Ačkoliv můžeme oprávněně nenávidět proradné židy (kteří neustupují ze své zatvrzelosti, nesnaží se pochopit slova proroků a tajemství jejich spisů a přijmout zvěst o křesťanské víře a spasení), přesto – s vědomím, že náš Spasitel považoval za důstojné zvolit si židovský lid, aby se právě z něj pro spásu lidstva narodil do smrtelného těla – je vhodné, abychom si z důvodu lidskosti židů též vážili. Nyní k nám volají o pomoc a milost křesťanské zbožnosti, a proto jim my, kráčejíce ve stopách Kalista, Evžena, Alexandra, Klementa, Celestina, Inocence, Řehoře, Mikuláše III., Honoria a Mikuláše IV., papežů římských a našich předchůdců blahé paměti, udělujeme štít naší ochrany. Mimo jiné nařizujeme, aby se žádný křesťan neopovážil zranit nebo usmrtit žádného z těchto židů bez rozsudku pána nebo správce země nebo oblasti, ve které žijí, ani aby se od nich neodvažovali brát peníze nebo vyžadovat povinnou službu s výjimkou činností, které byli již dříve zvyklí vykonávat; každý, kdo bude

¹⁰⁷ TRACHTENBERG, Joshua. *The devil and the Jews: the medieval conception of the Jew and its relation to modern antisemitism*. 2nd pbk. ed. Philadelphia: Jewish Publication Society of America, 1943, str. 103.

¹⁰⁸ PAVLÁT, Leo (ed.). *Židé - dějiny a kultura*. 4. vyd. V Praze: Židovské muzeum, 2007., str. 91.

¹⁰⁹ Tentýž rok vydal ještě jednu bulu, která také odsuzovala protižidovské vystupování.

seznámen s obsahem této vyhlášky a přesto bude jednat proti ní, vystavuje se nebezpečí ztráty titulu a úřadu, nebo by na něj mohl dopadnout konečný trest exkomunikace, pokud nebude schopen napravit své pochybení důstojnou náhradou, jak je plně obsaženo v těchto dopisech. Nicméně v nedávné době k našemu sluchu dolehl křik (či spíše zlé zvěsti), že někteří křesťané – protože mylně přisoudili vinu za mor (jímž Bůh postihl křesťanský lid za hříchy spáchané lidmi) jedům židů, svedených ďáblem – z nerozumu bezbožně zabili některé z těchto židů bez ohledu na jejich věk nebo pohlaví. Přestože tito židé byli připraveni předstoupit před příslušný soud a prokázat nepravdivost obvinění z daného zločinu. Ani to však nezmírnilo útok těchto křesťanů, ale naopak kvůli tomu jejich hněv propukl ještě silněji, protože to, že se židé nebránili, podle nich prokazovalo jejich vinu. a ačkoli bychom si mohli přát, aby tyto židy, pokud jsou viny nebo účastni takové ukrutnosti (za níž by žádný myslitelný trest nebyl dostatečně přísný), stihlo potrestání, zůstává skutečností, že mnoho různých částí světa, které neznají soužití s židy, z tajemného Božího úsudku postihl tentýž mor, a proto není pravděpodobné, že by výše uvedení židé mohli být příčinou tak velké hrůzy. Proto vám všem nařizujeme prostřednictvím těchto apoštolských listů, abyste vy všichni, kdo jste o to byli požádáni, ve svých kostelích během bohoslužby, když jsou v nich lidé shromážděni, varovali ty, kdo jsou vám podřízeni, ať už duchovenstvo nebo laici, pod hrozbou exkomunikace (kterou od této chvíle ponese, pokud se zachováte jinak); měli byste jim důrazně zakázat, aby z titulu vlastní autority (nebo přesněji řečeno vlastní troufalosti) zajímali, bili, zraňovali nebo zabíjeli židy nebo je nutili k povinné službě. Pokud by proti nim měli nějaké důkazy v těchto či jiných záležitostech, mají je stíhat podle práva za přítomnosti kompetentních soudců, kterým – aby mohli postupovat proti těmto nebo jakýmkoliv jiným přestupkům těchto židů – neodnímáme tímto dopisem žádné pravomoci. Tento dopis pozbude platnosti za jeden rok.¹¹⁰

Poukazuje na skutečnost, že ač byli židé v jejich očích nenávidění hodni, byli vyvolení samotným Ježíšem Kristem, za svou rodinu, z které vzešel a proto si zasluhovali určitou

¹¹⁰ SIMONSOHN, Shlomo, *The Apostolic See and the Jews: Documents: 492 – 1404*, Toronto: Pontifical Institute of Medieval Studies, 1988, sv. 1, str. 397 – 398.

úctu. Vzal je pod svou záštitu a zakázal křesťanům jim ubližovat, zabíjet či okrádat. Každý, kdo byl s touto bulou obeznámen, a přesto jí porušoval, měl být zbaven svého postavení nebo dosouzen trestem exkomunikace. Snažil se dokázat, že židé umírají na mor stejně jako křesťané a mor postihuje i oblasti, kde židé vůbec nežijí. V závěru buly chce Klement, aby křesťané varovali své souvěrce před pácháním protižidovských násilností. Bula neměla žádný vliv na masakry, které i po jejím vydání stále pokračovaly.

V Evropě se v roce 1348 objevil zhoubný mor, který zabil něco kolem pětadvaceti milionů tehdejšího obyvatelstva. A nevhodně ještě ten samý rok, kdy epidemie propukla, obvinili židy z mezinárodního spiknutí a z otrávení křesťanského obyvatelstva.¹¹¹ Jelikož si lidé těžko vysvětlovali příčiny moru, bylo mnohem jednodušší obvinít právě židy. Klement se snažil odsoudit tvrzení, že by židé byli zodpovědní za mor, nebo že byli vyslanci satana, ale marně. Na papežovu stranu se postavil i císař Karel IV. A byla jen škoda, že spojení církve se světskou mocí proběhlo ve špatnou dobu a tudíž mělo velmi malou váhu.

Klement s obhajobou židů neskončil ani během černé smrti a chránil je i proti výtržnostem tzv. sebemrškačů. Ti se potulovali po celé Evropě a hledali příčiny moru, chtěli činit pokání, na jehož základě by bylo lidem odpuštěno a další morová rána by je již nepostihla. Pochod „flagelantů“ se ale změnil v další masakry židů po celé Evropě. Papež zasáhl a důrazně jejich počínání odsoudil, čímž zakázal křesťanům se těchto perzekucí jakkoliv účastnit.¹¹²

¹¹¹ MARCUS, Jacob Rader. *The Jew in the medieval world: a source book: 315-1791*. Rev. ed. Cincinnati: Hebrew Union College, 1999, str. 43 [online] [cit. 2016 – 05 - 28]. Dostupné z: <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=mdp.39015046330851;view=1up;seq=181>

¹¹² TRACHTENBERG, Joshua. *The devil and the Jews: the medieval conception of the Jew and its relation to modern antisemitism*. 2nd pbk. ed. Philadelphia: Jewish Publication Society of America, 1943, str. 105 – 106.

3.3. Urban V. (1362 – 1370)

Urban se ve své politice obrací i k židům. Potvrdil bulu *Sicut Judeis*, kterou původně vydal papež Kalixt II. v roce 1120. Pokud papežové obnovili vydání této buly, byl to náznak toho, že není ve společnosti dodržována. Zakazuje totiž nejen násilné konverze židů, krádež židovského majetku, jakkoliv poškozovat lidi jen z toho důvodu, že jsou to židé, přerušovat jejich bohoslužby a ničit jejich hřbitovy. Trest exkomunikace byl stále platný. Urban V. uvedl bulu jen těmito slovy:

„Všem věrným Kristu, pohlížejícím na přítomné výnosy, zdraví atd.“¹¹³

Jeho pontifikát trval od roku 1362 až do roku 1370. Evropu zmítala Stoletá válka a také velké papežské schizma, které trvalo čtyřicet let, od roku 1378 až do roku 1417. Urban VI. (1378 – 1389) i Klement VII. (1378 – 1394), který vládli z Avignonu, kde měli své kurie a také nástupce. V Římě byl zvolen Bonifác IX. (1389 – 1404) a v Avignonu po smrti Klementa Benedikt XIII. (1394 – 1417).¹¹⁴

Bonifác IX ukázal mimořádnou přízeň židům v Římě. Snížil jim daně a osvobodil je od povinnosti nosit rozlišovací znamení. Římští židé profitovali z postavení židovských lékařů, kteří sloužili u papežského dvora. Židé mimo Řím ale takové štěstí neměli, jelikož ostatní území nebyla Římu poslušná na základě papežského schizmatu.¹¹⁵

Konec 14. století byl pro židy tragický na mnoha místech v Evropě. Ve Španělsku probíhaly násilné konverze, jaké kdy židovské komunity středověkého západního světa postihly. V roce 1394 byli židé definitivně vyhnáni z Francie, kde už po předchozích

¹¹³ SIMONSOHN, Shlomo, *The Apostolic See and the Jews: Documents: 492 – 1404*, Toronto: Pontifical Institute of Medieval Studies, 1988, sv. 1, str. 430.

¹¹⁴ FRANZEN, August a Roland FRÖHLICH. *Malé dějiny církve*. 3., dopl. a rozš. vyd. V Kostelním Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, 398 s. Studium (Karmelitánské nakladatelství), sv. 1., str. 174 – 175.

¹¹⁵ STOW, Kenneth R. *The Jews in Rome*. New York: E.J. Brill, 1997. Documentary history of the Jews of Italy, str. 30.

vyhnáních a všech protižidovských pogromech zůstala jen hrstka židů, tudíž to osud evropského židovstva ovlivnilo jen málo.¹¹⁶

¹¹⁶ CHAZAN, Robert. *Židé středověkého západního křesťanského světa: (1000-1500)*. Vyd. 1. Praha: Argo, 2009, 308 s. Každodenní život. str. 115, 157.

Závěr

Vztah a vliv vzdělaných „svatých otců – papežů“ k židům, určování dějinné role židů v utvářejícím se křesťanském světě a kultuře mohou svým částečným pohledem omluvit pouze historickou poplatností ve vědomostech osobností, které měly vliv na osud každého, jednotlivého člověka, kterého se jejich moc dotýkala. Z jedné strany papežové předkládali křesťanského Boha jako Otce všech lidí, ze strany druhé ovlivňovali myšlení vzdělaných panovníků i nevzdělaných lidí takovým způsobem, že jejich zodpovědnost za zlo vypuštěné z hloubky lidského vnímání jim nelze odebrat a jen tak mávnout rukou se slovy, „to bylo dávno“.

Papež jako nejvlivnější osoba ve středověku neměl předkládat ve svých dokumentech a koncilech nejkrutější obvinění za smrt „Boha - Ježíše Krista“ jako čin, který je vypálen jako znamení celému národu židů už navěky, aniž by se vzdal osobní zodpovědnosti za tyto myšlenky.

Svým způsobem jsem se ve své práci dotkla pouze neuvěřitelně malého časového úseku v historii židů a musím říci, že jsem užasla a nebyla schopna dalšího přemýšlení bez následující úvahy.

Období, kterého se týká tato práce, je v celkovém kontextu Evropy zcela samozřejmě vnímáno jako doba takzvaného povznesení člověka k duchovním hodnotám, které se projevilo a zobrazilo v zakládání měst, budování klášterů, osidlování pralesem a bažinami zarostlých území, stavění překrásných, gotických katedrál, ze kterých zněly vybroušené tóny gregoriánských chorálů. Všechny tyto činnosti podněcovaly a nabalovaly na sebe potřebu a touhu lidí po vytváření dokonalých celků, staveb, touhu po vzdělání. Jakoby svým způsobem jedenácté a dvanácté století otevřely dveře vzdělanosti lidského ducha, které již nemohou být nikdy uzamčené.

Toto všechno se navíc utvářelo jako odraz na pozadí víry v křesťanského Boha, který má být podle křesťanů Ten, kdo miluje, odpouští, přijímá.

A v tomto hlučném a možná by se dalo i říci, kulturně velmi překrásném období jen ten, kdo chce vidět, vidí. Vidí tichou skupinku národa, který si nese, Evropou teprve objeňovanou vzdělanost, dávno již ve svých knihách a ve svém srdci. Snažím se být ten, kdo vidí i jednotlivé maličkosti a kdo se především pokouší vnímat samotné příběhy a osudy těchto lidí.

A aniž bych chtěla, první otázka jako výsledná myšlenka na napsanou práci se již ozývá a nechce se nechat umlčet.

„Jaký člověk by vědomě žil, zakládal rodinu, přivedl na svět děti a stavěl dům s neustálou a zcela konkrétní hrozbou naprostého zmaru a zničení své rodiny, usmrcení svých nejbližších, okrádání i o poslední zbytky majetku?“

Pokouším se odpovědět a dobře vím, že je to otázka neuchopitelná, bolestivá, ale ve své moudrosti, vlastně překrásná.

Ano, je možné do světa, který hlásá milujícího Boha, staví katedrály a na druhé straně za každým rohem vytváří lživá, hloupá, zlá a falešná obvinění na nejvyšší církevní i politické úrovni, přivést děti, postavit dům, založit rodinu. Je to možné, ale pouze za předpokladu, že ten, kdo je nucen žít na té neustále obviňované a očerňované straně je vidoucí a vědoucí dále, až za lidské smysly, plné omylů.

Jedině dítě, které jako pohádky poslouchá příběhy Tóry, které, aniž by tomu rozumělo, slyší překrásné žalmy Tóry z knihy Job:

„Hle, Bůh je veliký nad naše chápání¹¹⁷... Na ruku každého člověka klade svoji pečeť, aby všichni lidé, které učinil, nabyli poznání...“¹¹⁸

Jedině takové dítě si již od malička vrývá do srdce víru v opravdového Boha, který je Bohem všech lidí a jeho Nekonečnost žádné násilí, zloba, očerňování, okrádání a další útrapy ze strany pomýlených a bohužel často velmi vzdělaných lidí nikdy neumenší.

Jedině dítě, které od své matky slyší jako ukolébavku slova Davidova *Žalmy 23*: „*Hospodin je můj pastýř, nebudu mít nedostatek*“¹¹⁹, jedině takové dítě, ve chvíli, kdy se stane dospělým člověkem, je schopné žít svůj život plný víry v Boha klidně i uprostřed

¹¹⁷ Job 36, 26

¹¹⁸ Job 37, 7.

¹¹⁹ Žalm 23.

toho nejšílenějšího nepřátelství. Vždyť slova třiadvacátého žalmu, „*I když půjdu roklí šeré smrti, nebudu se bát ničeho zlého, vždyť se mnou jsi ty, Tvoje berla a tvá hůl mě potěšují*“¹²⁰ mají sílu zaoceánské lodi, která nesla a nese celé generace židů a jsou tak životaschopná, že v dobách největších pogromů, represálií, lživých obvinění pomohla židovskému národu mít svou synagogu vystavěnou na prvním místě ve svém srdci, a až následně v zemi, městě, kde zrovna bydleli.

A neodbytně se mi v myšlenkách ozývá otázka druhá: „Jaký to je Bůh, ve kterého židé věřili celá ta staletí a jaký smysl má v tohoto Boha věřit a neopustit Ho?“

Odpovědí na tuto otázku jsou plné univerzitní knihovny, plné studovny, knihkupectví. a přesto to vypadá, jakoby tisíce těch knih měly napsané pouze první písmeno a nic víc. Pro mě samotnou mě v závěru mé práce napadá tato věta:

„Bůh, ve kterého věřili židé v jedenáctém, dvanáctém a každém dalším století, je stále stejný, přítomný, je naděje sama.“

Bez tohoto Boha by pro židy bylo zbytečné trpět hrůzy a násilnosti, kterým byli (a v různých obměnách) stále jsou po celou historii svého národa vystaveni. Jakoby něco ve mně chtělo nahlas říci,“ ale vždyť židé byli ti, kdo ukazovali opravdovou víru v Boha. Pokud mě někdo pomluví, okrade, zabije moje děti, vyžene mě ze země a já přesto neztratím naději a víru v Boha, jsem já ten, kdo je vítěz.“

Mám v sobě tiché přání, aby křesťanský svět také věřil takovou vírou ve stejného Boha, v jakého věřili a věří židé. Zcela zvláštním způsobem se mi spojují dějinné souvislosti, a téměř v předvečer následujících desetiletí, kdy bude Evropa podrobena zkoušce svého křesťanství tváří v tvář muslimům, si moc přeji, aby židé stále přesvědčivě ukazovali, že Bůh je přítomný a stojí kvůli němu za to začínat znova a znova budovat svoji lidskou kulturu, která by měla nést v poznání bolestí z minulých staletí obrovské stopy milosrdenství ke každému člověku zvlášť. Když bude žít kořen a kmen prastaré a utrpením zkoušené olivy, budou zdravé a živé i větve a jejich plody.

¹²⁰ Žalm 23, 4.

Seznam použité literatury

Prameny:

Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona : (včetně deuterokanonických knih) : český ekumenický překlad. 11. vyd. Praha, 2005c1985, 1007, 283 s., [8] s. obr. příl. ISBN 80-858-1037-9

Conciliorum oecumenicorum generaliumque decreta. II, The general councils of Latin Christendom. Edotio critica. Turnhout: Brepols, 2013. 2 sv. (xii, 1518 s.). Corpus christianorum

EDWARD A. SYNAN a PREFACE BY JOHN M. OESTERREICHER. *The popes and the Jews in the Middle Ages.* New York: ACLS Humanities E-Book, 2008.

GRAYZEL, Solomon. *The church and the Jews in the XIIIth century.* Philadelphia: The Dropsie college for Hebrew and cognate learning, 1933, [online] [cit. 2016-06-08]. Dostupné z: <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=uc1.32106017471241;view=1up;seq=108>

SIMONSOHN, Shlomo, *The Apostolic See and the Jews: Documents: 492 – 1404,* Toronto: Pontifical Institute of Medieval Studies, 1988, sv. 1, ISBN 0888441061

„*TURBATO CORDE*“ - [online] [cit. 2016 – 05 - 08]. Dostupné z: <http://www.cn-telma.fr/relmin/extrait268771/>

Literatura:

ABULAFIA, Anna Sapir, *Christian Jewish Relations 1000-1300: Jews in the Service of Medieval Christendom*, Routledge 2014.

ARAVA-NOVOTNÁ, Lena, *Příspěvek ke genezi protizidovských mýtů a stereotypů ve středověkém křesťanském myšlení*, Plzeň, Praha.

BOYS, Mary C. *Seeing Judaism anew*. Lanham, Md.: Rowman & Littlefield Publishers, 2005.

BUTTARONI, Susanna. a Stanisław. MUSIAŁ. *Ritualmord: Legenden in der europäischen Geschichte*. Wien: Böhlau, 2003.

COHEN, Mark R. *Under crescent and cross: the Jews in the Middle Ages*. Princeton: Princeton University Press, 1994, xxi, 280 s. Princeton paperbacks.

DUBNOV, Simon a SPIEGEL Moshe, *History of the Jews: From the Roman Empire to the Early Medieval Period*, South Brunswick, New Jersey 1968.

FRANZEN, August a FRÖHLICH Roland. *Malé dějiny církve*. 3., dopl. a rozš. vyd. v Kostelním Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, 398 s. Studium (Karmelitánské nakladatelství), sv. 1., ISBN 80-7195-082-3.

FRY, Helen P. (ed.). *Čítanka židovsko-křesťanského dialogu*. Praha: Kalich, 2003. ISBN 80-7017-925-2.

CHAZAN, Robert. *Židé středověkého západního křesťanského světa: (1000-1500)*. Vyd. 1. Praha: Argo, 2009, 308 s. Každodenní život, sv. 42. ISBN 978-80-257-0138-6

JEDIN, Hubert. *Malé dějiny konciliů*. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1990.

KAŠKA, Pavel, *První, Druhý a Třetí lateránský koncil*, Praha, 2011, Bakalářská práce, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, Ústav světových dějin.

MAYER, Daniel. *Kapitoly z židovských dějin: od starověku do 18. stol.* Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1989., 255 s.

PAVLÁT, Leo (ed.). *Židé - dějiny a kultura*. 4. vyd. V Praze: Židovské muzeum, 2007.

PĚKNÝ, Tomáš. *Historie Židů v Čechách a na Moravě*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Sefer, 2001. 702 s.

POLIAKOV, Léon. *The history of anti-semitism*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2003.

RIST, Rebecca. *Popes and Jews, 1095-1291*. New York, NY: Oxford University Press, 2016.

SKOLNIK FRED, Editor-in-chief a Executive editor MICHAEL BERENBAUM.

Encyclopaedia Judaica. 2nd ed. Detroit: Macmillan Reference USA in association with the Keter Pub. House, c2007, 22 v. ISBN 978-0-02-865930-5

STOW, Kenneth R. *Popes, church, and Jews in the Middle Ages: confrontation and response*. Burlington, VT: Ashgate, 2007. Collected studies.

STOW, Kenneth. *The '1007 Anonymous' and Papal Sovereignty: Jewish Perceptions of the Papacy and Papal Policy in the High Middle Ages*. Cincinnati: Hebrew Union College, 1984.

STOW, Kenneth R. *The Jews in Rome*. New York: E.J. Brill, 1997. Documentary history of the Jews of Italy.

TRACHTENBERG, Joshua. *The devil and the Jews: the medieval conception of the Jew and its relation to modern antisemitism*. 2nd pbk. ed. Philadelphia: Jewish Publication Society of America, 1943.

Elektronické zdroje:

CHAMPAGNE, Marie Theresa. *The relationship between the papacy and the jews in the twelfth-century Rome: Papal attitudes toward biblical Judaism and contemporary European Jewry*, Louisiana, 2005, A Dissertation, Louisiana State University, The Department of History, str. 123, [online] [cit. 2016-02-28]. Dostupné z: http://etd.lsu.edu/docs/available/etd-04122005-110820/unrestricted/Champagne_dis.pdf

MARCUS, Jacob Rader. *The Jew in the medieval world: a source book: 315-1791*. Rev. ed. Cincinnati: Hebrew Union College, 1999. Str. 151 – 154 [online] [cit. 2016 – 05 - 28]. Dostupné z: <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=mdp.39015046330851;view=1up;seq=181>

ROSENTHAL, M. Judah, *The Talmud on Trial: The Disputation at Paris in the Year 1240*, *The Jewish Quarterly Review*, vol. 47, 1956, str. 58 – 76, [online] [cit. 2016-05-22]. Dostupné z: http://www.jstor.org/stable/1453186?seq=3#page_scan_tab_contents

SANZENBACHER, Carolyn K, “*Early Christian Teachings on Jews: A Necessary Cause of the Antisemitism that Informed the Holocaust*”, 2010 [online] [cit. 2016-05-25].
Dostupné z: https://libres.uncg.edu/ir/uncg/f/Sanzenbacher_uncg_0154M_10547.pdf

Internetové zdroje:

<http://www.vatican.va/>

Přílohy

Innocent III. – Post miserabile (1198)

Bona insuper ipsorum, ex quo crucem susceperint, sub beati Petri et nostra protectione suscipimus nec non et sub archiepiscoporum et omnium prelatorum Ecclesia Dei defensione consistent: statuantes ut donec de ipsorum obitu vel reditu certissime cognoscatur, integra maneant et queta consistent. Quod si quisquam contra presumpserit per censuram ecclesiasticam appellatione postposita compescatur. Si qui vero proficiscentium illuc ad prestandas usuras juramento tenentur astricti, vos, fratres archiepiscopi et episcopi, per vestras dioeceses creditores eorum, sublato appellationis obstaculo, eadem districtione cogatis ut eos a sacramento penitus absolventes, ab usurarum ulterius exactione desistant. Quod si quisquam creditorum eos ad solutionem coegerit usurarum, eum ad restitutionem earum sublato appellationis obstaculo districtione simile compellatis. Judeos vero ad remittendas ipsis usuras per vos, filii principes, et secularem compelli precipimus potestatem; et donec eas remiserint, ab universis Christi fidelibus, tam in mercimoniis, quam aliis, per excommunicationis sententiam eis jubemus communionem omnimodam denegari...

Innocent III. – Etsi non displiceat (1205)

Etsi non displiceat Domino, sed ei potius sit acceptum ut sub catholicis regibus et principibus christianis vivat, et serviat dispersio Judeorum, cujus tunc tandem reliquie salve fient cum in diebus illis salvabitur Juda, et Israel habitaverit confidenter, vehementer tamen oculos divine majestatis offendunt, qui crucifigentium filios, contra quos adhuc sanguis clamat in Patris auribus, crucifixi Christi coheredibus preferunt, et tanquam ancille filius cum filio libere possit, et debeat heres esse, Judaicam servitutem illorum libertati preponunt, quos Filius liberavit. Sane, ad nostram noveris audientiam pervenisse, quod in

regno Francorum Judei adeo insolescunt, ut, sub specie usurarie pravitatis, per quam non solum usuras, sed usuras usurarum extorquent, ecclesiarum bona et possessiones Christianorum usurpent, sicque illud impletum in Christianorum populo videatur, quod in Judeorum persona propheta deplorat: Hereditas, inquit, nostra versa est ad alienos, domus nostre ad extraneos, Preterea, cum in Lateranensi concilio sit statutum, ut Judei, nec sub alendorum puerorum obtentu, nec pro servitio, nec alia qualibet causa, in domibus suis habere permittantur mancipia Christiana, sed excommunicentur qui cum eis presumpserint habitare, ipsi et servos Christianos habere non dubitant, et nutrices, cum quibus eas interdum abominationes exercent, quas te potius punire convenit quam nos deceat explicare. Insuper, cum idem concilium testimonium Christianorum adversus Judeos in communibus causis, cum et illi adversus Christianos testibus Judeis utantur, censuerit admittendum, et anathemate feriri decreverit quicumque Judeos Christianis in hac parte preferret, usque adeo eis defertur in regno Francorum, ut non credatur Christianis testibus contra ipsos, sed ipsi contra Christianos ad testimonium admittantur. Quod si aliquando hi, quibus suam credunt pecuniam sub usuris, Christianos testes super facta solutione producent, plus creditur instrumento, quod apud eos per negligentiam, aut incuriam debitor reliquerat indiscretus, quam testibus introductis; imo, non recipiuntur etiam testes in hoc articulo contra eos, usque adeo etiam, quod cum rubore referimus, insolescunt, ut Senonensi, juxta quandam ecclesiam vetrem novam construxerint Synagogam, ecclesia non modicum altiore, in qua, non, sicut olim priusquam fuissent ejecti de regno, demissa voce, sed cum magno clamore secundum ritum Judaicum sua officia celebrantes, divinorum celebrationem in eadem ecclesia non dubitant impedire. Quinimmo, nomen Domini blasphemantes, publice Christianis insultant, quod credant in rusticum quemdam suspensum ambigimus, cum peccata nostra ipse tulerit in suo corpore super lignum, se rusticum moribus aut genere non fatemur, imo nec ipsi diffiteri valerent quin ipse secundum carnem de sacerdotali stirpe descenderit ac regali, et mores ejus preclari fuerunt, et honesti. In die quoque parasceves, Judei contra veterem consuetudinem per vicos, et plateas publice iscurrentes, concurrentes, juxta morem, unique Christianos ut adorent

crucifixum in cruce, derident, et eos per impropria sua student ab adorationis officio revocare. Patent quoque latronibus usque ad noctem dimidiam ostia Judeorum, nec, si quid furto sublatum inventum fuerit apud eos, quisquam de illis potest justitiam obtinere. Abutuntur ergo Judei patientia regia, et, cum inter Christianos positi remaneant, hospites suos male cum opportunitate captata Christianos latenter occidunt, sicut nuper dicitur, accidisse, cum quidam pauper scholaris in eorum latrina mortuus est repertus. Ne igitur per eos nomen Domini blasphemetur, nec deterior sit Christianorum libertas, quam servitus Judeorum, monemus serenitatem regiam et exhortamur in Domino, et in remissionem injungimus peccatorum, quatenus sic Judeos super his et similibus a sua presumptione compescas, sic abusiones hujusmodi de regno Francorum studeas abolere, quod habere zelum Dei secundum scientiam videaris, et cum leges etiam seculares gravius animadvertant in eos, qui nomen Domini blasphemant, sic animadvertas in blasphemis hujusmodi, quod aliquorum poena metus sit omnium, nec facilitas venie incentivum tribuat delinquendi. Ad eliminandos insuper hereticos de regno Francorum potenter insurgas, nec lupos, ad perdendas oves sub ovina pelle latentes, in terra sua latere permittat regia celsitudo, sed in eorum demonstrat persecutione fervorem quo fidem prosequitur Christianam.

Honorius III. – Sicut Judaeis non debet esse licentia (1217)

Sicut Judeis non...mansuetudine predecessorum nostrorum...et Innocentii...in subversionem fidei Christiane.

Honorius III. - In general consilio (1218)

In generalio consilio provida fuit deliberatione statutum ut Judei a Christianis per habitus differentiam distinguantur et compellantur ad satisfaciendum ecclesiis pro decimis et oblationibus debitis quas a Christianis de domibus et possessionibus aliis percipere

consueverant antequam ad Judeos quocumque titulo devenissent; que sicut accepimus, Judei existentes in tua provincia quorundam Christianorum favore suffulti observare non curant. Ideoque presentium tibi auctoritate mandamus quatinus tam illos quam quodlibet alios Judeos infra tue legationis terminus consistentes per subtractionem participii Christianorum ad observanda predicta compellas; Christianos qui contra prohibitionem tuam illis participare presumpserint per censuram ecclesiasticam appellatione postposita compescendo.

Honorius III. – Ad nostram Noveritis audientiam (1221)

Ad nostram noveritis audientiam pervenisse quod Judei quidam in Provincia Burdegalense, degentes signa, per que a Christianis diversitate habitus distinguantur, prout statutu mest in Concilio Generali, deferre contemnunt. Quare preter alia anormia que inde contingunt Christiani Judeis mulieribus, et Judei Christianis nefarie commiscuntur. Nobiles quoque ipsius Provincie minime attendentes quod Christi blasphemii libenter, cum possunt, opprimunt Christianos, eis ut a Christianis officiant, efficaciter, publica commitunt officia exercenda, et ut servi dominis dominantur, ipsos contra Concilii predicti statua, in castris preficiunt, et in villis, Cum igitur non solum sit impium, verum etiam abusivum, ut Judei taliter insolescere permittantur, Fraternitati Vestre per Apostolica skripta mandamus, quatenus circa hec predicti statuta Concilii facientes inconcussa servari, Judeos, ut a Christianis diversitate habitus se distinguant, per subtractionem communionis, et nobiles, ne illis publica officia exsequenda committant, vel alias eos Christianis preficiant, modo premissis per censuram ecclesiasticam, appellatione remota, cogatis.

Gregory IX. – Sufficere debuerat perfidie judeorum perfidia (1233)

Sufficere debuerat perfidie Judeorum, quod eos pietas Christiana solius humanitatis intuitu receptat et sustinet, quos hii qui fidem catholicam persequuntur, et nomen Domini non noverunt, in suam cohabitationem et consortium non admittunt. Ipsi enim ingrati gratie ac beneficiorum obliiti, nobis pro gratia contumeliam exhibent, et de benignitate impia retributione contemptum, qui ex sola misericordia in nostram familiaritatem admissi, sue deberent agnoscere jugum ex culpa propria perpetue servitutis. Accepimus siquidem, quod non sine dolore narramus et scribimus cum pudore, quod Judei per Theutonian constituti facti sunt adeo insolentes, ut illos excessus committere in contumeliam Christiane fidei non pavescant, quod non solum dicere, sed etiam est nefarium cogitare. Habent etenim mancipia Christiana, que circumcidi faciunt, et Judaizare compellunt: nonnulli etiam non re, sed solo nomine Christiani sponte se transferentes ad ipsos, et eorum ritum sectantes circumcidi permittunt, et Judeos se publice profitentur. Et cum in Toletano concilio sit statutum, et in generali nihilominus innovatum ne Christi blasphemus publicis preferatur officiis cum nimium sit absurdum ut talis in Christianos vim exercent potestatis, nihilominus eis dignitates seculares et publicis officia committuntur, quorum occasione in Christianos seviunt, et nonnullos servare faciunt ritum suum. Habent preterea nutrices et famulas in domibus propriis Christianas, que apud eos lila committunt enormia, quod abominationi sunt audientibus, et horrore. Et licet in eodem generali consilio caveatur, ut Judei utriusque sexus in omni Christianorum provincia, et omni tempore qualitate habitus ab aliis distinguantur, sic in quibusdam Theutonie partibus inolevit confusio, quod nulla differentia discernuntur. Cum igitur nefas sit, ut sacri baptismatis unda renauts, infidelium ritu vel conversatione fedetur, ac religio Christiana perfidorum prematur dominio, si blasphemus sanguine Christi redemptum obnoxium detineat servituti, universitati vestre precipiendo mandamus, quatenus singuli vestrum in dioecessibus ecclesiis et parochiis suis premissos et consimiles Judeorum excessus omnino reprimi faciatis, ne cervicem perpetue servitutis jugo submissam presuamnt erigere in contumeliam Redemptoris; districtius

inhibentes ne de fide, vel ritu suo cum Christianis presumant aliquatenus disputare, ne sub pretextu disputationis hujusmodi in erroris laqueum, quod absit, simplices delabantur, invocato ab hoc, si opus fuerit, auxiliobrachii secularis: contradictores Christianos videlicet per censuram ecclesiasticam; Judeos vero per sublationem communionis fidelium appellatione postposita compescendo.

Gregory IX. – Etsi Judeorum (1233)

Etsi Judeorum sit reprobanda perfidia, utilis tamen est et necessaria quodammodo Christianis conversatio eorundem, qui Salvatoris nostri habentes ymaginem, et ab universorum Creatore creati, a creaturis suis, videlicet Christi fidelibus, non sunt, prohibente Domino, perimendi; nam quantumcumque sit eorum perversa medietas, amici Dei sunt ipsorum patres effecti, et etiam reliquie salve fient. Hec autem minum et intollerabilium molestationum generibus Judeos ipsos afficiunt et affligunt, et in eos debacchantes crudeliter et ad bona inhiantes ipsorum, fame, siti intollerabilium carceralibus angustiis et intollerabilibus corporum cruciatibus ipsos immaniter persecuntur. Audivimus siquidem quod nuper est in quibusdam eiusdem regni partibus quadam a inventione statutum ut, protelata per quatuor annos solutione debitorum in quibus Christiani tenebantur eisdem, ea ipsis particulariter solverentur singulis annis, et nullus eis teneretur aliquid solvere ultra sortem contra pactiones inter eos super hils habitas publice veniendo. Predictis vero quatuor annis elapsis, iidem Judei capti et tamdiu arte fuerunt carcerali custodie mancipati, donec, universis debitis que debebant a Christianis recipere, assumptis, quod eos super solutione debitorum ipsorum infra certum tempus nequamquam impeterent, utrum ea solverent sive non, cautione que locorum dominis placuit, prestiterunt. Unde Judeorum ipsorum aliqui, ad solutionem eorum, que exigebantur ab eis sufficere non valentes, fame, siti et aliis angustiis carceralibus miserabiliter, ut asseritur, perierunt, et adhuc nonnullis detentis in vinculis, quidam dominorum ipsorum in Judeos ipsos adeo crudeliter seviunt, quod, nisi eis quod petunt exsolvant, findunt ungues

et evellunt dentes eorum, aliaque ipsis inferunt inhumaniter genera tormentorum, et ad exterminium Judeorum ipsorum nonnulli nobiles prefati regni temere intendentes, quod servari non facient ipsis pactiones initas vel ineundas inter Christianos et illos, feruntur temere juravisse. Quare cum ipsi Judei, a prefatis dominis e suis terris ejecti, pro eo quod nequeunt satisfacere cupiditatibus eorundem, ab aliis qui eos vident a suis dominis sic ejectos, occidantur, spolientur et alias multipliciter in personis et rebus patiantur injurias et jacturas, nec sit qui congrua eis protectione cubveniat vel de hiis sibi faciat justitiam exhiberi: ad Apostolice Sedis presidium confugerunt nobis humiliter supplicantes ut, cum in hiis in quibus videntur Christianis esse molesti, parati sunt, quoad contractus, ne videlicet usuras vel aliquid aliud in fraudem recipient usurarum, alias nichil exercendo in ignominiam fidei Christiane, inter ipsos vivere secundum legitimas et canonicas sanctiones, subvenire ipsis super hiis apostolica providentia dignaremur. Cum igitur ex iniuncto nobis apostolatus officio simus sapientibus et insipientibus debitores, mandamus quatenus, si est ita iuramenta hujusmodi, ex calore iracundie potius quam animi iudicio facta nuntiantes penitus non tenere, universos Christi fideles per vestras dioceses ex parte nostra monere attentius et inducere procuretis, ne Judeos ipsos in personis offendere, bona deripere, vel occasione pecunie de suis terris eicere, absque rationabili causa vel manifesta eorum culpa quoquomodo presumant, sed secundum legem suam vivere in solito státu permittant, dummodo nichil machinari presumant in ignominiam fidei Christiane, et captivis Judeis libertati pristinae restitutis, servant, usuris omnino cessantibus, contractus seu pactiones legitimas quas ineunt cum eisdem. Est autem Judeis a Christianis exhibenda benignitas, quam Christianis in Paganismo existentibus cupimus exhiberi.

Gregory IX. – Si vera sunt (1239)

Si vera sunt, que de Judeis in regno Francie, et aliis provinciis commorantibus asseruntur, nulla de ipsis esset poena sufficiens, sive digna; ipsi enim sicut accepimus, lege veteri, quam Dominus per Moysen in scriptis edidit, non contenti, immo penitus pretermittentes

eadem, affirmant legem aliam, que Talmut, id est Doctrina, dicitur, Dominum edidisse ac verbo Moysi traditam; et insertam eorum mentibus mentiuntur tamdiu sine scriptis servatam, donec quidam venerunt, quos Sapientes, et scribas appellant, qui eam, ne per oblivionem a mentibus hominum laberetur, in scripturam, cujus volumen in immensum excedit Textum Biblie, redegerunt; in qua tot abusiones, et nefaria continentur, quod pudori referentibus, et audientibus sunt horrore. Cum igitur hec dicatur esse causa precipua, que Judeos in sua tenet perfidia obstinatos, Fraternitatem vestram monendam, duximus, et hortandam, per Apostolica vobis scripta precipiendo mandates, quatenus primo Sabbato quadragesime proximo venture, mane, quando Judei in Synagogis conveniunt, universos libros Judeorum vestre Provincie auctoritate nostra capi, et apud Fratres Predicadores, vel Minores faciatis fideliter conservari; invocato ad hoc, si necesse fuerit, auxilio brachii secularis; nihilominus in omnes tam clericos, quam laicos vestre jurisdictioni subjectos, qui libros Hebraicos, si quos habent, per vos generaliter in Ecclesiis, vel specialiter moniti noluerunt assignare, excommunicationis sententiam promulgando.

Innocent IV. – Impia Judeorum perfidia (1244)

Impia Judeorum perfidia, de quorum cordibus propter immensitatem eorum scelerum Redemptor noster vekamen non abstulit, sed in cecitate, que contingit ex parte, in Israel adhuc manere permittit, prout convenit, non attendens, quod ex sola misericordia pietas ipsos Christiana receptet et cohabitationem illorum sustineat patienter, lila committit enormia, que stupori audientibus et referentibus sunt horrore. Ipsi enim ingrati Domino Jhesu Christo, qui conversionem eorum ex sue longanimitatis affluentia patienter expectat, nullam pretendentes verecundiam culpe sue, nec reverentes honorem fidei Christiane, omissis, seu contemptis lege Mosaica et prophetis, quasdam traditiones seniorum suorum sequuntur. Super quibus eos in Evangelio Dominus objurgat dicens: „Quare vos transgredimini mandatum Dei, et irritum fecistis propter traditiones vestras, hominum doctrinas et mandatum docentes.“

In hujusmodi namque traditionibus que Talmud Hebraice nuncupantur, et magnus liber est apud eos, excendens textum Bible in immensum, in quo sunt blasphemie in Deum et Christum eius, ac Beatam Virginem manifeste intricabiles fabule, abusiones erronee, ac stultitie inaudite, filios suos docent ac nutriunt, et a legis, et prophetarum doctrina reddunt ipsos penitus alienos, Verentes ne veritate. Que in eisdem lege ac prophetis est, intellecta, aperte de unigenito Dei Filio venturo in carnem testimonium perhibente, convertantur ad fidem, et ad Redemptorem suum humiliter revertantur.

Et his contenti, faciunt Christianas filiorum suorum nutrices in contumeliam fidei Chirstiane, cum quibus turpia multa committunt. Propter que fidelibus est verendum, ne divinam indignationem incurrant, dūm eos perpetrare patiuntur indigne, que fidei nostre confusionem inducunt.

Et licet dilectus filius concellarius Parisiensis, et doctores regentes Parisiis, in sacra pagina, de mandato felicis recordationis Gregorii Pape predecessoris nostri, tam predictum abusionis librum, quam alios quosdam cum omnibus glossis suis perlectis in potestate, ac examinatos ad confusionem perfidie Judeorum, publice coram clero et populo, incendio concremarint, prout in litteris eorum perspeximus contineri, quibus tu tanquam Catholicus Rex, et princeps Christianissimus, impendisti super hoc auxilium congruum, et favorem, pro quo regalem excellentiam dignis in Domino laudibus commendamus, ac prosequimur actionibus gratiarum.

Quia tamen nondum Judeorum ipsorum abusio prophana quievit, nec adhuc dedit eis vexatio intellectum; celsitudinem regiam attentius rogamus, moniendo, et obsecramus in Domino Jhesu Christo, ut qui excessus hujusmodi detestabiles, et enormes, commissios in contumeliam Creatoris, et injuriam nominis Christiani, prout pie incepisti laudabiliter prosequendo, facias debita severitate percelli. Et tam predictos abusionis libros, reprobatos per doctores eosdem, quam generaliter omnes cum glossis suis, qui per ipsos examinati et probati fuerint, mandes per totum regnum tuum, ubicumque reperiri poterunt igni cremari.

Firmiter inhibendo ne de cetero nutrices, seu servientes habeant Christianos, ne filii libere filiis famulentur ancille, sed tamquam servi reprobat a Domino, in cui mortem nequiter

conspirarunt, saltem per effectum operis, servos se recognoscant illorum, quos Christi mors, et istos liberos, et illos constituit esse servos; ut proinde sinceritatis tue zelum possimus in Domino dignis laudibus commendare.

Innocent IV. – Lachrymabilem Judaeorum (1247)

Lachrymabilem Judeorum Alemannie recepimus questionem quod nonnulli tam ecclesiastici quam seculares principes, ac alii nobiles et potentes vestrarum civitatum et dioecesum, ut eorum bona iniuste diripiant et usurpent, adversus ipsos impia concilia cogitantes, et fingentes occasiones varias et diversas; non considerato prudenter quod quasi ex archivio eorum Christiane fidei testimonia prodierunt, Scriptura divina inter alia mandata legis dicente; 'Non occides', ac prohibente illos in solemnitate paschali quicquam morticinum non contingere, falso imponunt eisdem quod in ipsa solemnitate se corde pueri communicant interfecti, credendo id ipsam legem precipere, cum sit legi contrarium manifeste: ac eis malitiose obiciunt hominis cadaver mortui, si contigerit illud alicubi reperiri. Et per hoc et alia quamplura figmenta sevientes in ipsos, eos super hiis non accusatos, non confessos, nec convictos, contra privilegia illis ab apostolica sede clementer indulta spoliant contra Deum et iustitiam omnibus bonis suis; et inedia, carceribus ac tot molestiis, tentisque gravaminibus premunt ipsos, diversis poenarum affligendo generibus, et morte turpissima eorum quamplurimos condemnando, quod iidem Judei, quasi existentes sub predictorum principum, nobilium, et potentum dominio deterioris conditionis, quam eorum patres sub Pharaone fuerint in Egypto, coguntur de locis inhabitatis ab eis, et suis antecessoribus a tempore cuius non extat memoria, miserabiliter exulare; unde suum exterminium metuentes duxerunt ad apostolice sedis providentiam recurrendum. Nolentes igitur prefatos Judeos injuste vexari, quorum conversionem Dominus miseratus expectat, cum testamento propheta credantur reliquie salve fieri eorumdem, mandamus quatenus eis vos exhiabentes favorabiles, et benignos, quicquid super premissis contra eosdem Judeos per predictios prelatos, nobiles, et potentes inveneritis temere attemptatum, in statum

debitum legitime revocato, non permittatis ipsos de cetero super hiis, vel similibus ab aliquibus indebite molestari. Molestatores etc....

Clement IV. – Turbato corde (1267)

Dilectis filiis fratribus Predicatorum et Minorum ordinum inquisitoribus heretice pravitatis auctoritate sedis apostolice deputatis, aut in posterum deputandis, salutem et apostolicam benedictionem. Turbato corde audivimus et narramus quod quamplurimi Christiani veritatem Catholicae fidei abnegantes se ad ritum Judaicum damnabiliter transtulerunt; quod tanto magis reprobum fore dignoscitur, quanto ex nomen hoc Christi sanctissimum quadam familiari hostilitate securius blasphematur. Cum autem huic pesti damnabili, que, sicut accepimus, non sine subversione predictae fidei nimis excrescit, congruis et festinis deceat remediis obviari: universitati vestre per apostolica scripta mandamus, quatenus infra terminos vobis ad inquirendum contra hereticos auctoritate sedis apostolice designatos super premissis tam per Christianos, quam etiam per Judeos inquisita diligenter et solícite veritate, contra Christianos, quos talia inveneritis commississe tamquam contra hereticos procedatis: Judeos autem, qui Christianos utriusque sexus ad eorum ritum execrabile hactenus induxerunt; aut inveneritis de cetero inducentes pena debita puniatis; contradictores per censuram ecclesiasticam, appellatione postposita, compescendo, invocato ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachii secularis.

Gregory X. – Turbato corde (1274)

Gregorius episcopus servus servorum Dei, dilectis filiis fratribus...

John XXII – Ex Parte Vestra (1317)

Dilectis filiis inquisitoribus heretice pravitatis per regnum Francie constitutis, salutem etc. Ex parte vestra fuit nuper propositum coram nobis, quod nonnulli de heretica pravitate culpabiles vel suspecti aut accusati, seu conversi de Iudaica cecitate ad fidem Catholicam, postmodum apostatantes ab ipsa ad ecclesias confugiunt, non ad salutis remedium, sed ut vestras manus effugiant et suorum scelerum vitent iudicium ultionis, super quo apostolice sedis providenciam humiliter implorastis. Nos igitur ad extirpandos orthodoxe fidei inimicos, et erbam tam noxiam tamque pestiferam de orto Dominico radicitus evellendam sollicitis studiis intendentes, discretioni vestre, ad instar felicis recordationis Martini pape IIII predecessoris nostri, qui per apostolicas litteras inquisitoribus heretice pravitatis per regnum Francie constitutis idem mandavit, per apostolica scripta mandamus, quatinus contra illos, quos de huiusmodi heretica pravitate fore culpabiles, vel de illa notabiliter suspectos esse vobis constiterit, accusatos etiam de labe predicta conversos quoque Iudeos et postmodum patenter vel verisimilibus indiciis apostatantes a fide, iuxta qualitatem delicti exequamini libere officii vestri debitum, ac si ad ecclesias et loca predicta minime confugissent; contradictores per censuram ecclesiasticam, appellatione postposita, compescendo. Et ut nullum in hac parte possit obstaculum vobis poni, venerabilibus fratribus nostris archiepiscopis et episcopis per regnum Francie constitutis, per alias nostras litteras iniungimus ut vos non impediant, quominus huiusmodi mandatum nostrum implere libere valeatis, sed potius ad requisitionem vestram in hiis vobis assistant, sicut extiterit opportunum.

John XXII – Cum sit absurdum (1320)

Ad futuram rei memoriam. Cum sit absurdum, iuri contrarium et obvium rationi Iudeos, Domino inspirante, ad fidem Christianam conversos, propter hoc bonis privare, que antea possidebant ipsosque mendicitati exponere, qui, existentes in perfidia Iudaica,

habundabant, omnibus officialibus et singulis comitatus Venessini, qui ad sedem apostolicam pleno iure noscitur pertinere aliorumque comitatum et terrarum ad eandem sedem pertinentium, districte precipimus et mandamus, quatenus sic conversos et in posterum convertendos, in possessionibus et bonis aliis, quocunque nomine censeantur, que conversionis tempore obtinebant in terris et comitatibus antedictis, occasione predicta non perturbent vel impediunt, nec permittant ab aliis molestari, set ipsis se favorabiles exhibentes ipsosque ab iniuriis et violentiis protegant et deffendant.

Clement VI. – Quam vis Perfidiam (1348)

Universis fratribus archiepiscopis et episcopis et dilectis filiis electis, abbatibus, prioribus, decanis, prepositis, archidiaconis, archipresbiteris, plebanis, officialibus, rectoribus, et aliis ecclesiarum et monasteriorum prelatiis et eorum vicesgerentibus, ac personis ecclesiasticis, secularibus et regularibus, necnon ecclesiarum et monasteriorum predictorum capitulis et conventibus exemptis et non exemptis, Cisterciensis, Cluniacensis, Premonstratensis, Sanctorum Benedicti et Augustini et aliorum ordinum quorumcumque, salutem etc. Quamvis perfidiam Iudeorum, qui in sua duritia perdurantes, prophetarum verba et suarum scripturarum archana cognoscere atque ad Christiane fidei et salutis noticiam pervenire non curant, merito detestemur, attendentes tamen, quod Iudeos eosdem ex eo, quod Salvator noster Iudaicam stirpem, ex qua pro salute humani generis mortalitatis carnem indueret, eligere fuit dignatus, humanitatis causa fovere nos convenit, eis invocantibus defensionis nostre presidium et Christiane mansuetudinem pietatis, nos felicitis recordationis Calixti, Eugenii, Alexandri, Clementis, Celestini, Innocentii, Gregorii, Nicolai, Honorii et Nicolai III, Romanorum pontificum, predecessorum nostrorum, vestigiis inherentes, protectionis nostre clipeum duximus indulgendum, inter cetera statuentes, ut nullus Christianus eorundem Iudeorum personas sine iudicio domini aut officialis terre vel regionis, in qua habitant, vulnerare aut occidere, vel suas illis pecunias auferre sive ab eis coacta servicia exigere, nisi ea que ipsi temporibus facere consueverunt preteritis, presumeret ullo modo,

et quod, si quis, huiusmodi tenore cognito, contra illud venire temptaret, honoris et officii sui periculum pateretur aut pleceteretur excommunicationis ultione sententie, nisi presumptionem suam digna satisfactione corrigere procuraret, prout in eisdem litteris plenius continetur. Nuper autem ad nostrum fama publica, sed infamia verius, perduxit auditum, quod nonnulli Christiani pestem, qua Deus populum Christianum ipsius peccatis populi provocatus affligit, Iudeorum falso tossicationibus, seducente dyabolo, imputantes, nonnullos ex Iudeis ipsis, temeritate propria, non deferentes etati vel sexui, impie perimerunt, quodque, licet iidem Iudei super huiusmodi impostura facinoris parati sint subire iudicium coram iudice competenti, ob hoc tamen Christianorum ipsorum impetus non tepescit, sed eo furor sevit in maius eorundem, quo videtur error eorum, dum eis non resistitur, approbari. Et quamvis Iudeos eosdem, ubi culpabiles aut conscii forsan essent tanti flagitii, cui vix posset excogitari pena sufficiens, digna et severa, vellemus animadversione percelli, quia tamen per diversa mundi climata, Iudeos ipsos et alias nationes plurimas, que cohabitationem Iudeorum eorundem non noverant, pestis hec ubique fere communis afflixit, occulto Dei iudicio, et affligit, et proinde verisimilitudo non recipit, quod Iudei predicti occasionem tanto flagicio prestiterint sive causam, universitati vestre per apostolica scripta mandamus, quatenus singuli vestrum, qui super hoc fueritis requisiti, in ecclesiis vestris intra missarum solempnia, cum populis inibi convenerit ad divina, subditos vobis, clerum et populum, moneatis eisque super excommunicationis pena, quam feratis ex tunc in contrarium facientes, expressius iniungatis, quod Iudeos eosdem occasione huiusmodi auctoritate seu verius temeritate propria, capere, percutere, vulnerare aut occidere, vel ab eis coacta servitia exigere non presumant; sed si quam, vel super hiis aut super quibusvis aliis negociis, causam habeant contra eos, illam coram iudicibus competentibus, quibus, quominus ipsi super hiis aut quibusvis aliis ipsorum Iudeorum excessibus possint contra Iudeos eosdem, prout iustum fuerit, procedere, nullam per presentes adimimus potestatem, ordine iudiciario prosequantur; presentibus post annum minime valituris.

Urban V. – Sicuti Judaeis non (1365)

Universis Christi fidelibus presentes litteras inspecturis, salutem etc. Sicut Iudeis...

Summary

The purpose of this thesis was present a papal documents and their relationship to the Jews. Thesis is divided into three chapters.

In the first chapter is analyzed struggle for investiture, which was an important milestone in the history of the Church. Afterwards is mentioned very important document *Sicut Judaeis*, who had an important influence on the position of the Jews in Christian society. The second and third Lateran Council also deal with the Jews. And at the end of the first chapter is given a document *Post miserabile*, which issued pope Innocent III., who is discussed in second chapter.

The second chapter begins with Innocent III., who sets in motion the fourth Lateran Council, which has very bad impact to the Jews for a long time. Further analyzes the popes, who succeeded after his pontificate, namely pope Honorius III., who insisrences on abide by the desicions of the Council. Gregory IX. described the Talmud as a problém and ordered its confiscate. Pope Clement IV. Gregory X. Nicholas III. or Nicholas IV. the situation of the Jews not help.

The third chapter deals with the Black Plague and other accusations, that Jews to endure during the 14th century. Pope John XXII. to adapt to the situation. The exception is Clement VI. who stood up for the Jews in the time of plague. The third chapter i salso mentioned Papal Schism.